

De onderstaande teksten zijn in hun globaliteit de eindtermen die conform de Codex Secundair Onderwijs, wat onderwijsdoelen betreft, letterlijk worden opgenomen in de leerplannen.

EINDTERMEN DERDE GRAAD ARBEIDSMARKTFINALITEIT

1. Competenties op het vlak van lichamelijk, geestelijk en emotioneel bewustzijn en op vlak van lichamelijke, geestelijke en emotionele gezondheid

Een gezonde levensstijl opbouwen, onderhouden en versterken.

1.1 De leerlingen ontwikkelen een gezonde levensstijl.° (attitudinaal)

1.2 De leerlingen zijn bereid om te reageren op mogelijk verslavend gedrag.° (attitudinaal)

1.3 De leerlingen beoordelen hun eigen gezondheidsgedrag op basis van recente wetenschappelijke inzichten.

Met inbegrip van kennis

*Feitenkennis

- Hulpverleners en hulporganisaties die werken rond gezondheidszorg zoals de huisarts, het Centrum voor Leerlingenbegeleiding (CLB), de ziekenfondsen, het Vlaams expertisecentrum voor seksuele gezondheid (Sensoa), het Jongeren Advies Centrum (JAC), het Centrum Algemeen Welzijnswerk (CAW)

*Conceptuele kennis

- Recente wetenschappelijke inzichten inzake gezondheid over voeding, hygiëne en beweging

- Gezondheidspromotie en ziektepreventie

- Gezonde levensstijl op het vlak van voeding: ultrabewerkt voedsel, gezonde snacks, duurzame voeding, eetstoornissen, voedingssupplement

- Gezonde levensstijl op het vlak van hygiëne: basisregels voor hygiëne en verstoord hygiënisch gedrag

- Gezonde levensstijl op het vlak van beweging: beweegnormen, sedentair gedrag

- Misconcepten over voeding, hygiëne en beweging

- Hulpverleners en hulporganisaties

*Procedurele kennis

- Toepassen van gezondheidsvaardigheden inzake voeding, hygiëne en beweging

- Gebruiken van leeftijdsspecifieke hulpverleners en hulporganisaties die werken rond gezondheidszorg zoals de huisarts, het CLB, de ziekenfondsen, Sensoa, het JAC, het CAW

*Metacognitieve kennis

- Eigen gezondheidsgedrag

Met inbegrip van context

* Ter ondersteuning bij het realiseren van deze eindterm kan volgend referentiekader gebruikt worden: Ilona Kickbusch; et al., Health literacy: The solid facts, WHO Europe, 2013.

Met inbegrip van dimensies eindterm

Cognitieve dimensie: beheersingsniveau evalueren

Affectieve dimensie^o: Handelen vanuit een persoonlijk kader waarin voorkeuren voor waarden, opvattingen, gedragingen, gebeurtenissen, informatie, taken, strategieën,... geïnternaliseerd zijn, maar waarbij nog aandacht nodig is voor de balans tussen conflicterende aspecten

1.4 De leerlingen beoordelen hun eigen statische en dynamische lichaamshouding op basis van recente wetenschappelijke inzichten inzake ergonomie.

Met inbegrip van kennis

*Conceptuele kennis

- Recente wetenschappelijke inzichten inzake ergonomie

*Procedurele kennis

- Toepassen van recente wetenschappelijke inzichten inzake ergonomie

- Toepassen van technieken van manuentie, staan, zitten en rughygiëne, rekening houdend met hun zwaartepunt

*Metacognitieve kennis

- Eigen lichaamshouding

Met inbegrip van dimensies eindterm

Cognitieve dimensie: beheersingsniveau evalueren

Affectieve dimensie^o: Handelen vanuit een persoonlijk kader waarin voorkeuren voor waarden, opvattingen, gedragingen, gebeurtenissen, informatie, taken, strategieën,... geïnternaliseerd zijn, maar waarbij nog aandacht nodig is voor de balans tussen conflicterende aspecten

Psychomotorische dimensie: Een vaardigheid zelfstandig uitvoeren:

bewegingen/handelingen worden meer automatisch uitgevoerd, zijn vloeiend, betrouwbaar en efficiënt. Essentiële elementen van de beweging/handeling zijn regelmatig aanwezig.

1.5 De leerlingen passen technieken voor eerste hulp bij ongevallen en voor noodsituaties in een gesimuleerde leeromgeving toe vanuit symptoomherkenning.

Met inbegrip van kennis

*Conceptuele kennis

- Symptomen gerelateerd aan ongevallen en noodsituaties: verstuijing, bloedneus, wonde, brandwonde, verdrinking, verstikking, hart- en ademhalingsstilstand

*Procedurele kennis

- Toepassen van technieken en hulpmiddelen om eerste hulp bij volgende ongevallen en noodsituaties toe te passen volgens de geldende richtlijnen: verstuijing, bloedneus, wonde, brandwonde, verdrinking, verstikking, hart- en ademhalingsstilstand

- Toepassen van reanimatie (BLS) met een automatische externe defibrillator (AED)

Met inbegrip van dimensies eindterm

Cognitieve dimensie: beheersingsniveau toepassen

Psychomotorische dimensie: Een vaardigheid in een andere vorm toepassen en integreren met andere kennis en vaardigheden. Essentiële elementen van de beweging/handeling zijn meestal aanwezig.

1.6 De leerlingen analyseren een aantal mogelijke risicovolle situaties verbonden aan verslavingen.

Met inbegrip van kennis

*Conceptuele kennis

- Mogelijk verslavende middelen zoals suiker, drugs, rookwaren, alcohol, medicatie

- Mogelijk verslavende handelingen zoals het gebruik van sociale media, games, virtuele realiteit, gokken
- Risicovolle situaties zoals sociale druk, stress en ontspanning, prestatiedruk bij sport of examens, eenzaamheid
- Positieve en negatieve gevolgen van mogelijke verslavende middelen en handelingen op het fysieke, het mentale en het sociale welbevinden op korte en lange termijn
- Leeftijdsspecifieke hulp bij het problematisch gebruik van mogelijk verslavende middelen en handelingen
- *Procedurele kennis
- Toepassen van criteria voor risicovolle situaties verbonden aan verslavingen

Met inbegrip van dimensies eindterm

Cognitieve dimensie: beheersingsniveau analyseren

1.7 De leerlingen lichten relationele en seksuele diversiteit toe.

Met inbegrip van kennis

*Conceptuele kennis

- Seksueel genot
- Verschillen in relationele en seksuele beleving, gedrag en verwachtingen
- Genderidentiteit
- Seksuele geaardheid en voorkeur
- Soorten relaties zoals vriendschapsrelaties, gezinsrelaties, liefdesrelaties, seksuele relaties

Met inbegrip van context

- Deze eindterm wordt gerealiseerd rekening houdend met wet- en regelgeving met betrekking tot seksualiteit.

Met inbegrip van dimensies eindterm

Cognitieve dimensie: beheersingsniveau begrijpen

Een fysiek actieve levensstijl opbouwen, onderhouden en versterken.

1.8 De leerlingen aanvaarden winst en verlies in beweging en sport.^o
(attitudinaal)

1.9 De leerlingen voeren, conform de bewegingsnorm en rekening houdend met hun evolutie op het vlak van fysieke capaciteiten, op een veilige wijze bewegingen en fysieke activiteiten uit in verschillende omgevingen in functie van levenslang bewegen.

Met inbegrip van kennis

*Conceptuele kennis

- Relatie tussen gezondheid en levenslang fysiek actief zijn
- Kenmerken van het eigen kunnen op het vlak van beweging: kracht, lenigheid, uithouding, snelheid, coördinatie en evenwicht (KLUSCE)
- Diverse soorten fysieke activiteiten in relatie tot de hartslag en de spieractiviteit
- Bewegingsnormen toegepast op de eigen leeftijd op basis van actuele wetenschappelijke inzichten.
- Preventieve waarden en risico's van beweging, zoals een veilige bewegingsomgeving, topsport, gezondheid, core-stability
- Motivationale aspecten

*Procedurele kennis

- Toepassen van technieken van bewegingsleer zoals balanceren, wentelen, springen, rollen, klauteren, klimmen, ritmisch bewegen, lopen, vangen, werpen, terugslaan, vallen, mee- en tegengaan in beweging

- Toepassen van technieken om eenvoudige, complexe en samengestelde bewegingen uit te voeren
- Toepassen van strategieën om eigen fysieke doelen te stellen in functie van levenslang bewegen
- *Metacognitieve kennis
- Eigen fysieke capaciteiten, mogelijke evoluties ervan en eigen beweegvoorkeuren
- Eigen fysieke activiteit en impact op eigen gezondheid

Met inbegrip van context

* Ter ondersteuning bij het realiseren van deze eindterm kan volgend referentiekader gebruikt worden: Vlaams Instituut Gezond Leven, i.s.m. de Vlaamse expertengroep, Vlaamse gezondheidsaanbevelingen lichaamsbeweging en sedentair gedrag (lang stilzitten), 2017, Laken.

Met inbegrip van dimensies eindterm

Cognitieve dimensie: beheersingsniveau toepassen

Affectieve dimensie^o: Handelen vanuit een persoonlijk kader waarin voorkeuren voor waarden, opvattingen, gedragingen, gebeurtenissen, informatie, taken, strategieën,... geïnternaliseerd zijn, maar waarbij nog aandacht nodig is voor de balans tussen conflicterende aspecten

Psychomotorische dimensie: Een vaardigheid in een andere vorm toepassen en integreren met andere kennis en vaardigheden. Essentiële elementen van de beweging/handeling zijn meestal aanwezig.

1.10 De leerlingen evalueren de gebruikte principes en strategieën bij een brede waaier van sporten, bewegingsactiviteiten en spelvormen.

Met inbegrip van kennis

*Conceptuele kennis

- Rollen in spel en sport zoals de beoefenaar, de coach, de scheidsrechter
- Regels van verschillende individuele sporten, interactieve sporten en ritmisch-expressieve sporten en bewegingsactiviteiten

*Procedurele kennis

- Toepassen van spel- en sporttactieken, strategieën en principes binnen individuele en interactieve sporten, conform de spelregels
- Toepassen van principes van ritmisch-expressieve bewegingsvormen
- Toepassen van spelanalyse
- Toepassen van reflectievaardigheden

Met inbegrip van dimensies eindterm

Cognitieve dimensie: beheersingsniveau evalueren

Psychomotorische dimensie: Een vaardigheid in een andere vorm toepassen en integreren met andere kennis en vaardigheden. Essentiële elementen van de beweging/handeling zijn meestal aanwezig.

1.11 De leerlingen demonstreren in verschillende rollen een verantwoord gedrag in beweging en sport.

Met inbegrip van kennis

*Conceptuele kennis

- Rollen in spel en sport zoals de beoefenaar, de coach, de scheidsrechter

*Procedurele kennis

- Toepassen van strategieën om verantwoord gedrag te bevorderen
- Beoefenen van verschillende rollen in spel en sport zoals de beoefenaar, de coach, de scheidsrechter
- Toepassen van sociale vaardigheden

Met inbegrip van dimensies eindterm

Cognitieve dimensie: beheersingsniveau toepassen

Affectieve dimensie^o: Handelen vanuit een persoonlijk kader waarin voorkeuren voor waarden, opvattingen, gedragingen, gebeurtenissen, informatie, taken, strategieën,... geïnternaliseerd zijn, maar waarbij nog aandacht nodig is voor de balans tussen conflicterende aspecten

Een veilige levensstijl realiseren door het correct inschatten van risicofactoren.

1.12 De leerlingen houden in het verkeer rekening met factoren die een negatieve invloed kunnen hebben op hun gedrag.

Met inbegrip van kennis

*Feitenkennis

- Verkeersregels relevant voor de gekozen verplaatsingsmethoden: te voet, met de fiets, met voortbewegingstoestellen of met motorvoertuigen

*Conceptuele kennis

- Verkeersregels relevant voor de gekozen verplaatsingsmethoden: te voet, met de fiets, met voortbewegingstoestellen of met motorvoertuigen

- Veiligheidsvoorschriften relevant voor de gekozen verplaatsingsmethoden: te voet, met de fiets, met voortbewegingstoestellen of met motorvoertuigen

- Gepaste uitrusting

- Factoren die de verkeersveiligheid kunnen beïnvloeden zoals gemoedstoestand, vermoeidheid, alcohol, drugs

- Gevaren van zich verplaatsen onder invloed

- Reactiesnelheid in het verkeer en de mogelijke gevolgen

- Veilig gebruik van het openbaar vervoer

*Procedurele kennis

- Rekening houden met factoren die een negatieve invloed kunnen hebben op hun gedrag in het verkeer

Met inbegrip van context

- De eindterm wordt gerealiseerd in een schoolse context.

Met inbegrip van dimensies eindterm

Cognitieve dimensie: beheersingsniveau evalueren

Affectieve dimensie^o: Consistent en authentiek handelen vanuit een geïnternaliseerd en persoonlijk kader

1.13 De leerlingen handelen veilig voor zichzelf en voor anderen in een schoolse context.

Met inbegrip van kennis

*Feitenkennis

- Veiligheidsvoorschriften en procedures

*Conceptuele kennis

- Risicofactoren

*Procedurele kennis

- Toepassen van strategieën om veilig te handelen in een schoolse context zoals bij gebruik van gereedschap en materiaal, bij een noodsituatie, bij gebruik van het openbaar vervoer

Met inbegrip van dimensies eindterm

Cognitieve dimensie: beheersingsniveau toepassen

Affectieve dimensie^o: Handelen vanuit een persoonlijk kader waarin voorkeuren voor waarden, opvattingen, gedragingen, gebeurtenissen, informatie, taken, strategieën,... geïnternaliseerd zijn, maar waarbij nog aandacht nodig is voor de balans tussen conflicterende aspecten

Psychomotorische dimensie: Een vaardigheid uitvoeren na instructie of uit het geheugen: de meest essentiële elementen van de beweging/handeling zijn aanwezig, maar nog niet consequent.

Het mentaal welbevinden opbouwen, onderhouden en versterken.

1.14 De leerlingen uiten hun gevoelens respectvol.° (attitudinaal)

1.15 De leerlingen zoeken hulp bij intra- en interpersoonlijke problemen.° (attitudinaal)

1.16 De leerlingen bevorderen de eigen emotieregulatie.° (attitudinaal)

2. Competenties in het Nederlands

Het Nederlands receptief, productief en interactief, zowel mondeling als schriftelijk gebruiken als communicatiemiddel in relevante situaties.

2.1 De leerlingen hebben vertrouwen in hun eigen taalcompetentie.° (attitudinaal)

2.2 De leerlingen beleven plezier aan taal m.i.v. cultuur, lezen, spreken, interactie, schrijven en luisteren.° (attitudinaal)

2.3 De leerlingen bepalen het onderwerp en de globale inhoud van geschreven en gesproken teksten in functie van doelgerichte informatieverwerking en communicatie.

Met inbegrip van kennis

*Feitenkennis

- Woordenschat: frequente en minder frequente woorden (zoals vaktaal), eenvoudig figuurlijk taalgebruik

*Conceptuele kennis

- Onderwerp

- Globale inhoud

- Doelgerichte informatieverwerking

- Doelgerichte communicatie

*Procedurele kennis

- Toepassen van strategieën: met lees- en luisterdoel rekening houden; voorkennis activeren; inhoud voorspellen; vragen stellen; de vermoedelijke betekenis van onbekende woorden en zinnen afleiden uit de context, via taalverwantschap of op basis van woorddelen; bepalen of het achterhalen van de betekenis van een onbekend woord belangrijk is; talige hulpmiddelen gebruiken

- Functioneel gebruiken van eindtermen 2.11 en 2.12

Met inbegrip van tekstkenmerken

* Herkenbare structuur

* Gemiddelde informatiedichtheid

* Voornamelijk Standaardnederlands, eenvoudig figuurlijk taalgebruik, frequente en minder frequente woorden (zoals vaktaal)

* Herkenbare samenhang en duidelijke verbanden

* Concrete tot vrij algemene inhoud

* Enkelvoudige en samengestelde zinnen

* Tekstsoorten: informatief, persuasief, argumentatief, opiniërend, prescriptief, narratief, apart of gecombineerd

Bijkomend voor mondelinge receptie

* Normaal spreektempo

Met inbegrip van dimensies eindterm
Cognitieve dimensie: beheersingsniveau analyseren

2.4 De leerlingen bepalen wat de hoofdgedachte en de hoofdpunten zijn in geschreven en gesproken teksten in functie van doelgerichte informatieverwerking en communicatie.

Met inbegrip van kennis

- *Feitenkennis
 - Zie eindterm 2.3
- *Conceptuele kennis
 - Hoofdgedachte
 - Hoofdpunt
 - Doelgerichte informatieverwerking
 - Doelgerichte communicatie
- *Procedurele kennis
 - Zie eindterm 2.3

Met inbegrip van tekstkenmerken

- Zie eindterm 2.3

Met inbegrip van dimensies eindterm
Cognitieve dimensie: beheersingsniveau analyseren

2.5 De leerlingen selecteren relevante informatie in geschreven en gesproken teksten in functie van doelgerichte informatieverwerking en communicatie.

Met inbegrip van kennis

- *Feitenkennis
 - Zie eindterm 2.3
- *Conceptuele kennis
 - Relevante informatie
 - Doelgerichte informatieverwerking
 - Doelgerichte communicatie
- *Procedurele kennis
 - Zie eindterm 2.3

Met inbegrip van tekstkenmerken

- Zie eindterm 2.3

Met inbegrip van dimensies eindterm
Cognitieve dimensie: beheersingsniveau analyseren

2.6 De leerlingen beoordelen informatie in gesproken en geschreven teksten op betrouwbaarheid, correctheid en bruikbaarheid in functie van doelgerichte informatieverwerking en communicatie.

Met inbegrip van kennis

- *Feitenkennis
 - Zie eindterm 2.3
- *Conceptuele kennis
 - Doelgerichte informatieverwerking
 - Doelgerichte communicatie
 - Bruikbaarheid, correctheid en betrouwbaarheid
 - Criteria om de bruikbaarheid, de correctheid en de betrouwbaarheid van bronnen en informatie te toetsen
 - Intenties, opvattingen en waardeoordelen
- *Procedurele kennis
 - Zie eindterm 2.3

- Toepassen van criteria om de bruikbaarheid, de correctheid en de betrouwbaarheid van informatie te toetsen
- Toepassen van reflectievaardigheden
- Hanteren van meerdere perspectieven (multiperspectiviteit)

Met inbegrip van tekstkenmerken

- Zie eindterm 2.3

Met inbegrip van dimensies eindterm

Cognitieve dimensie: beheersingsniveau evalueren

2.7 De leerlingen nemen notities van mondelinge boodschappen in functie van doelgerichte communicatie.

Met inbegrip van kennis

*Feitenkennis

- Woordenschat: frequente en minder frequente woorden (zoals vaktaal), eenvoudig figuurlijk taalgebruik

*Conceptuele kennis

- Notities
- Doelgerichte communicatie

*Procedurele kennis

- Toepassen van strategieën: verkort noteren; met luisterdoel rekening houden; voorkennis activeren; naar bevestiging vragen; talige hulpmiddelen gebruiken
- Functioneel gebruiken van eindtermen 2.11 en 2.12

Met inbegrip van tekstkenmerken

- * Herkenbare structuur
- * Gemiddelde informatiedichtheid
- * Voornamelijk Standaardnederlands, eenvoudig figuurlijk taalgebruik, frequente en minder frequente woorden zoals vaktaal
- * Concrete tot vrij algemene inhoud
- * Normaal spreektempo

Met inbegrip van kenmerken van notities

- * De notities bevatten de belangrijkste elementen van de beluisterde teksten en zijn duidelijk genoeg voor onmiddellijk of niet-onmiddellijk gebruik

Met inbegrip van dimensies eindterm

Cognitieve dimensie: beheersingsniveau creëren

2.8 De leerlingen produceren schriftelijke en mondelinge teksten in functie van doelgerichte communicatie.

Met inbegrip van kennis

*Feitenkennis

- Woordenschat: gevarieerde woordenschat

*Conceptuele kennis

- Doelgerichte communicatie

*Procedurele kennis

- Toepassen van strategieën: met spreek- en schrijfdoel rekening houden; voorkennis activeren; met ontvanger rekening houden (zoals het gepast inzetten van lichaamstaal); talige hulpmiddelen gebruiken
- Functioneel gebruiken van eindtermen 2.11 en 2.12

Met inbegrip van tekstkenmerken

- * Herkenbare tekstopbouw
- * Gepaste en herkenbare tekststructuur: inleiding, midden, slot
- * Herkenbare tekstverbanden o.m. door gebruik van gepaste signaalwoorden

- * Concrete inhoud
- * Gepast register (afgestemd op doel en doelpubliek)
- * Tekstsoorten zoals informatief, persuasief, opiniërend, prescriptief, narratief, apart of gecombineerd
- * Langere zinnen
- * Gemiddelde informatiedichtheid

Bijkomend voor schriftelijke productie

- * Gebruik van het Standaardnederlands, met aandacht voor spelling, interpunctie, woordkeuze, zinsbouw, helderheid, adequaatheid, correctheid en vlotheid
- * Gepaste lay-out

Bijkomend voor mondelinge productie

- * Gepast gebruik van varianten van het Nederlands, waaronder het Standaardnederlands, met aandacht voor uitspraak, woordkeuze, zinsbouw, helderheid, adequaatheid, correctheid en vlotheid
- * Tekstsoorten: argumentatief
- * Gepaste, niet-storende lichaamstaal
- * Met behulp van ondersteunende middelen

Met inbegrip van dimensies eindterm

Cognitieve dimensie: beheersingsniveau creëren

2.9 De leerlingen drukken zich op een creatieve manier uit.

Met inbegrip van kennis

- *Procedurele kennis
 - Hanteren van technieken om creatief met taal om te gaan zoals het gebruiken van lay-out, rijm, ritme, humor, het spelen met beeld en taal, het mixen van talen

Met inbegrip van dimensies eindterm

Cognitieve dimensie: beheersingsniveau creëren

2.10 De leerlingen nemen deel aan schriftelijke en mondelinge interactie in functie van doelgerichte communicatie.

Met inbegrip van kennis

- *Feitenkennis
 - Zie eindtermen 2.3 en 2.8
- *Conceptuele kennis
 - Zie eindtermen 2.3 t.e.m. 2.5 en 2.8
 - Overeenkomsten en verschillen tussen standaardtaal, regionale, sociale en situationele taalvariëteiten in het Nederlands
- *Procedurele kennis
 - Zie eindtermen 2.3 en 2.8

Bijkomend

- Toepassen van strategieën: met de doelen van de van de interactie rekening houden, op wat de ander zegt of schrijft inspelen, de ander laten uitspreken, op een gepaste manier het woord vragen of nemen, elementen van lichaamstaal en intonatie herkennen en zelf doelgericht inzetten, het register op de gesprekspartner of correspondent afstemmen, taalgebruik aan de ontvanger aanpassen

Met inbegrip van tekstkenmerken

Zie eindtermen 2.3 en 2.8

- Gebruik van beleefdheidsconventies

Met inbegrip van dimensies eindterm
Cognitieve dimensie: beheersingsniveau creëren

Kenmerken en principes van het Nederlands begrijpen om ze in te zetten bij het communiceren.

2.11 De leerlingen gebruiken de belangrijkste regels en kenmerken van het Standaardnederlands als taalsysteem ter ondersteuning van doelgerichte informatieverwerking en communicatie.

Met inbegrip van kennis

*Conceptuele kennis

- Betekenisrelaties: letterlijk en figuurlijk
- Beeldspraak
- Vormen van humor: ironie, overdrijving, woordspeling
- Gevoelswaarde van woorden
- Hoofdletters
- Punt, komma, vraagteken, uitroepeteken, dubbele punt, spatie, aanhalingsteken
- Werkwoorden: stam, uitgang
- Meervoud, enkelvoud
- Zelfstandig naamwoord, werkwoord, lidwoord
- Onderwerp, persoonsvorm

*Procedurele kennis

- Uitdrukken van verleden, heden en toekomst
- Toepassen van spelling van frequente woorden met vast en veranderlijk woordbeeld
- Gebruiken van hoofdletters
- Gebruiken van interpunctietekens: punt, komma, vraagteken, uitroepeteken, dubbele punt, spatie, aanhalingsteken
- Gebruiken van congruentie
- Gebruiken van woordvolgorde
- Gebruiken van talige hulpmiddelen

Met inbegrip van dimensies eindterm
Cognitieve dimensie: beheersingsniveau toepassen

2.12 De leerlingen gebruiken kenmerken, mogelijkheden en principes van het Standaardnederlands als communicatiemiddel in functie van doelgerichte communicatie.

Met inbegrip van kennis

*Conceptuele kennis

- Tekstopbouwende elementen: titel, tussentitel, alinea
- Tekststructuren: inleiding, midden, slot
- Structuuraanduiders: signaalwoorden en verwijswaarden
- Benadrukte woorden, lay-out, afbeeldingen
- Tekstverbanden zoals chronologisch, oorzakelijk, voordelen-nadelenverband, opsommend, vergelijkend, concluderend
- Teksttypes
- Communicatiemodel: zender, boodschap, ontvanger, kanaal, doel
- Verbale en non-verbale communicatie
- Effecten van non-verbale gedrag (mondelijke productie en interactie)
- Beleefdheidsconventies zoals de ander laten uitspreken, op een gepaste manier het woord vragen of nemen
- Taalhandelingen zoals beweren, meedelen, beloven, om informatie vragen, verzoeken, zich verontschuldigen, waarschuwen, groeten, bedanken
- Registers van formeel tot informeel
- Vaktaal

- Elementen van argumentatieleer: feit en mening, standpunt, argument en tegenargument, conclusie
- Elementen van mondelinge argumentatie: feit en mening, standpunt, argument en tegenargument, conclusie
- Tekstdoelen
- Compenserende strategieën bij falende communicatie
- *Procedurele kennis
- Receptie en interactie: herkennen van tekstopbouwende elementen, tekststructuren, structuuraanduiders, benadrukte woorden, tekstverbanden en teksttypes; onderscheiden van hoofd- en bijzaken en reconstrueren van de gedachtegang; gebruiken van visuele ondersteunende elementen zoals bewegende beelden; bepalen van tekstdoel
- Productie en interactie: gepast gebruiken van tekststructuren, structuuraanduiders, benadrukte woorden, tekstverbanden, beleefdheidsconventies, registers, non-verbaal gedrag en visuele ondersteunende elementen; gebruiken van taalhandelingen; gebruiken van standpunt, argument, tegenargument en conclusie; respecteren van conventies m.b.t. teksttypes
- Gebruiken van een communicatiemodel
- Gebruiken van compenserende strategieën bij falende communicatie
- Toepassen van reflectievaardigheden

Met inbegrip van dimensies eindterm
Cognitieve dimensie: beheersingsniveau toepassen

Inzicht hebben in taal, in het bijzonder het Nederlands, als exponent en deel van een cultuur en een maatschappij.

2.13 De leerlingen gaan respectvol om met overeenkomsten en verschillen in taaluitingen, taalvariëteiten en talen.^o (attitudinaal)

2.14 De leerlingen illustreren de relatie tussen taal en identiteitsvorming.

Met inbegrip van kennis

*Conceptuele kennis

- Beleefdheidsconventies en registers
- Overeenkomsten en verschillen tussen standaardtaal, regionale, sociale en situationele taalvariëteiten in het Nederlands
- Stereotypering
- Relatie tussen taal(gebruik) en identiteit
- Taal als factor van exclusie en inclusie

*Metacognitieve kennis

- Relatie tussen eigen taal(gebruik) en identiteit

Met inbegrip van dimensies eindterm
Cognitieve dimensie: beheersingsniveau begrijpen

Literatuur in het Nederlands beleven.

2.15 De leerlingen verwoorden hun gedachten en gevoelens bij het lezen, beluisteren en bekijken van literaire teksten.

Met inbegrip van kennis

*Conceptuele kennis

- Literaire teksten

*Procedurele kennis

- Functioneel gebruiken van eindtermen 2.3 t.e.m. 2.5 en 2.8

*Metacognitieve kennis

- Eigen gedachten en gevoelens zoals waarom sommige aspecten van de tekst aanspreken, waarom men zich identificeert met een bepaald personage, in welke

zin men gelijkaardige ervaringen zelf al heeft meegemaakt, waarom de tekst een bepaalde emotionele reactie teweegbrengt, waarom de uitdrukkingsvorm of stijl aanspreekt

Met inbegrip van dimensies eindterm

Cognitieve dimensie: beheersingsniveau creëren

Affectieve dimensie^o: Reageren op opvattingen, gedrag, gebeurtenissen, informatie, taken, strategieën, ...

2.16 De leerlingen treden in mondelinge interactie over de relevantie van literaire teksten voor hun leefwereld.

Met inbegrip van kennis

*Conceptuele kennis

- Maatschappelijke en socio-culturele contexten zoals stad-platteland, thuistaal, gender

- Het belang van literaire teksten in de samenleving

*Procedurele kennis

- Functioneel gebruiken van eindtermen 2.3 t.e.m. 2.5, 2.8 en 2.10

Bijkomend

- Het linken van thematiek aan de relevantie voor hun leefwereld

- Toepassen van strategieën zoals meerdere perspectieven hanteren (multiperspectiviteit)

*Metacognitieve kennis

- De betekenis van de literaire teksten voor hun eigen leefwereld

Met inbegrip van dimensies eindterm

Cognitieve dimensie: beheersingsniveau creëren

Affectieve dimensie^o: Reageren op opvattingen, gedrag, gebeurtenissen, informatie, taken, strategieën, ...

3. Competenties in andere talen

Vreemde talen receptief, productief en interactief, zowel mondeling als schriftelijk gebruiken als communicatiemiddelen in relevante situaties.

3.1 De leerlingen zijn gemotiveerd voor taal m.i.v. cultuur, lezen, spreken, interactie, schrijven en luisteren.^o (attitudinaal)

3.2 De leerlingen beleven plezier aan taal m.i.v. cultuur, lezen, spreken, interactie, schrijven en luisteren.^o (attitudinaal)

3.3 De leerlingen ontwikkelen durf om te communiceren.^o (attitudinaal)

3.4 De leerlingen bepalen het onderwerp en de globale inhoud van geschreven en gesproken teksten in functie van doelgerichte communicatie.

Met inbegrip van kennis

*Feitenkennis

- Woordenschat: elementair repertoire bestaande uit frequente woorden, woordcombinaties en vaste uitdrukkingen uit een beperkte waaier aan relevante thema's binnen het persoonlijke, publieke, educatieve en professionele domein; vaktaal

*Conceptuele kennis

- Onderwerp

- Globale inhoud

- Doelgerichte communicatie

*Procedurele kennis

- Toepassen van strategieën: met lees- en luisterdoel rekening houden; voorkennis activeren; inhoud voorspellen; vragen stellen; de vermoedelijke betekenis van onbekende woorden afleiden uit de context en via taalverwantschap; talige hulpmiddelen gebruiken
- Functioneel gebruiken van eindtermen 3.11 en 3.12

Met inbegrip van context

- * Het referentiekader is het Gemeenschappelijk Europees Referentiekader voor Moderne Vreemde Talen zoals geformuleerd door de Raad van Europa (A2).

Met inbegrip van tekstkenmerken

- * Zeer eenvoudige, herkenbare tekststructuur
- * Lage informatiedichtheid
- * Elementaire woordenschat bestaande uit hoofdzakelijk frequente woorden, woordcombinaties en vaste uitdrukkingen uit een beperkte waaier aan relevante thema's binnen het persoonlijke, publieke, educatieve en professionele domein; vaktaal
- * Grote samenhang
- * Concrete of specifieke inhoud (zoals m.b.t. een vakgebied)
- * Eenvoudige zinsbouw
- * Beperkte lengte
- * Tekstsoorten: informatief, opiniërend, prescriptief en narratief, apart of gecombineerd
- bijkomend voor schriftelijke receptie
- * Duidelijke lay-out
- bijkomend voor mondelinge receptie
- * Weinig achtergrondruis
- * Normaal spreektempo met pauzes
- * Ondersteunende maar natuurlijke intonatie
- * Heldere uitspraak, duidelijke articulatie
- * Met visuele ondersteuning of met ondersteuning van non-verbaal gedrag

Met inbegrip van dimensies eindterm

Cognitieve dimensie: beheersingsniveau analyseren

3.5 De leerlingen bepalen wat de hoofdgedachte is in geschreven en gesproken teksten in functie van doelgerichte communicatie.

Met inbegrip van kennis

- *Feitenkennis
 - Zie eindterm 3.4
- *Conceptuele kennis
 - Hoofdgedachte
 - Doelgerichte communicatie
- *Procedurele kennis
 - Zie eindterm 3.4

Met inbegrip van context

- * Zie eindterm 3.4

Met inbegrip van tekstkenmerken

- * Zie eindterm 3.4

Met inbegrip van dimensies eindterm

Cognitieve dimensie: beheersingsniveau analyseren

3.6 De leerlingen selecteren relevante informatie in geschreven en gesproken teksten in functie van doelgerichte communicatie.

Met inbegrip van kennis

*Feitenkennis

- Zie eindterm 3.4

*Conceptuele kennis

- Relevante informatie

- Doelgerichte communicatie

*Procedurele kennis

- Zie eindterm 3.4

Met inbegrip van context

* Zie eindterm 3.4

Met inbegrip van tekstkenmerken

* Zie eindterm 3.4

Met inbegrip van dimensies eindterm

Cognitieve dimensie: beheersingsniveau analyseren

3.7 De leerlingen produceren mondelinge teksten in functie van doelgerichte communicatie.

Met inbegrip van kennis

*Feitenkennis

- Woordenschat: elementair repertoire bestaande uit frequente woorden, woordcombinaties en vaste uitdrukkingen die toelaten te voldoen aan elementaire communicatiebehoeften en die gerelateerd zijn aan een beperkte waaier aan relevante thema's binnen het persoonlijke, publieke, educatieve en professionele domein; vaktaal

*Conceptuele kennis

- Doelgerichte communicatie

*Procedurele kennis

- Toepassen van strategieën: met spreekdoel rekening houden; voorkennis activeren; met ontvanger rekening houden zoals door het gepast inzetten van lichaamstaal; talige hulpmiddelen gebruiken; ondersteunende middelen gebruiken

- Functioneel gebruiken van eindtermen 3.11 en 3.12

Met inbegrip van context

* Het referentiekader is het Gemeenschappelijk Europees Referentiekader voor Moderne Vreemde Talen zoals geformuleerd door de Raad van Europa (A2).

Met inbegrip van tekstkenmerken

* Beheersing van een elementair lexicaal repertoire bestaande uit frequente woorden, woordcombinaties en vaste uitdrukkingen die toelaten te voldoen aan elementaire communicatiebehoeften en die gerelateerd zijn aan een beperkte waaier aan relevante thema's binnen het persoonlijke, publieke, educatieve en professionele domein; beheersing van vaktaal

* Beheersing van de taalstructurele elementen opgenomen in eindterm 3.11; beheersing van bepaalde eenvoudige grammaticale constructies, ondanks het stelselmatig maken van elementaire fouten; begrip van boodschap door ontvanger komt meestal niet in het gedrang

* Gebruik van gepaste beleefdheidsconventies bij de meest elementaire alledaagse taalhandelingen en van gepast register (afgestemd op doel en doelpubliek): neutraal, familiair

* Gebruik van hoogfrequente signaalwoorden m.b.t. chronologisch verloop, opsomming, oorzaak, tegenstelling

* Redelijk herkenbare samenhang

- * Concrete inhoud gerelateerd aan een beperkte waaier aan relevante thema's binnen het persoonlijke, publieke, educatieve en professionele domein of specifieke inhoud (zoals m.b.t. een vakgebied)
- * Beperkte lengte
- * Tekstsoorten zoals informatief, opiniërend en prescriptief, apart of gecombineerd
- * Gepaste, niet-storende lichaamstaal
- * Uitspraak is over het algemeen voldoende helder om te worden verstaan ondanks een duidelijk accent, maar gesprekspartners zullen regelmatig om herhaling moeten vragen
- * Vrij gemakkelijk gebruik van frequente woorden, woordcombinaties en vaste uitdrukkingen, ondanks duidelijke aarzelingen en valse starts
- * Met behulp van ondersteunende middelen

Met inbegrip van dimensies eindterm

Cognitieve dimensie: beheersingsniveau creëren

3.8 De leerlingen produceren schriftelijke teksten in functie van doelgerichte communicatie.

Met inbegrip van kennis

*Feitenkennis

- Woordenschat: zeer elementair repertoire bestaande uit transparante woorden, de meest frequente woorden, woordcombinaties en vaste uitdrukkingen die toelaten te voldoen aan de meest elementaire communicatiebehoefte en die gerelateerd zijn aan een zeer beperkte waaier aan relevante thema's binnen het persoonlijke, publieke, educatieve en professionele domein; vaktaal

*Conceptuele kennis

- Doelgerichte communicatie

*Procedurele kennis

- Toepassen van strategieën: met schrijfdoel rekening houden; voorkennis activeren; met ontvanger rekening houden; talige hulpmiddelen gebruiken; eigen tekst nakijken; ondersteunende middelen gebruiken

- Functioneel gebruiken van eindtermen 3.11 en 3.12

Met inbegrip van context

* Het referentiekader is het Gemeenschappelijk Europees Referentiekader voor Moderne Vreemde Talen zoals geformuleerd door de Raad van Europa (A1+).

Met inbegrip van tekstkenmerken

* Beheersing van een zeer elementair repertoire bestaande uit hoofdzakelijk transparante woorden, de meest frequente woorden, woordcombinaties en vaste uitdrukkingen die toelaten te voldoen aan de meest elementaire communicatiebehoefte en die gerelateerd zijn aan een zeer beperkte waaier aan relevante thema's binnen het persoonlijke, publieke, educatieve en professionele domein; beheersing van vaktaal

* Beheersing van de taalstructurele elementen opgenomen in eindterm 3.11; beperkte beheersing van eenvoudige grammaticale constructies en zinspatronen uit een aangeleerd repertoire

* Gebruik van gepaste beleefdheidsconventies bij de meest elementaire alledaagse taalhandelingen en van gepast register (afgestemd op doel en doelpubliek): neutraal, familiair

* Gebruik van hoogfrequente signaalwoorden m.b.t. chronologisch verloop, opsomming

* Redelijk herkenbare samenhang

* Concrete inhoud gerelateerd aan een zeer beperkte waaier aan relevante thema's binnen het persoonlijke, publieke, educatieve en professionele domein of specifieke inhoud (zoals m.b.t. een vakgebied)

* Zeer beperkte lengte

- * Tekstsoorten zoals informatief en opiniërend, apart of gecombineerd
- * Korte woorden en frasen uit het aangeleerde lexicale repertoire zijn correct overgeschreven
- * Met behulp van ondersteunende middelen

Met inbegrip van dimensies eindterm
Cognitieve dimensie: beheersingsniveau creëren

3.9 De leerlingen nemen deel aan mondelinge interactie in functie van doelgerichte communicatie.

Met inbegrip van kennis

*Feitenkennis

- Zie eindtermen 3.4 en 3.7

*Conceptuele kennis

- Zie eindtermen 3.4 t.e.m. 3.7

*Procedurele kennis

- Zie eindtermen 3.4 en 3.7

bijkomend:

- Toepassen van strategieën: met doel interactie rekening houden; op wat de ander zegt inspelen; om hulp/opheldering vragen zoals trager spreken, herhalen, herformuleren en zelf hulp/opheldering bieden; elementen van lichaamstaal en intonatie herkennen en zelf doelgericht inzetten

Met inbegrip van context

* Het referentiekader is het Gemeenschappelijk Europees Referentiekader voor Moderne Vreemde Talen zoals geformuleerd door de Raad van Europa (A2).

Met inbegrip van tekstkenmerken

* Zie eindtermen 3.4 en 3.7

* Gebruik van gepaste beleefdheidsconventies bij de volgende meest elementaire alledaagse taalhandelingen om zeer korte sociale contacten te leggen: aanspreken, begroeten, afscheid nemen, voorstellen, bedanken, uitnodigen, zich verontschuldigen, reageren op verontschuldiging

* De communicatie is afhankelijk van herhaling, herformulering en herstel; de bekwaamheid om zelfstandig het gesprek gaande te houden is niet vereist

Met inbegrip van dimensies eindterm

Cognitieve dimensie: beheersingsniveau creëren

3.10 De leerlingen nemen deel aan schriftelijke interactie in functie van doelgerichte communicatie.

Met inbegrip van kennis

*Feitenkennis

- Zie eindtermen 3.4 en 3.8

*Conceptuele kennis

- Zie eindtermen 3.4 t.e.m. 3.6 en 3.8

*Procedurele kennis

- Zie eindtermen 3.4 en 3.8

bijkomend:

- Toepassen van strategieën: met doel interactie rekening houden; op wat de ander schrijft inspelen; om hulp/opheldering vragen zoals herhalen, herformuleren en zelf hulp/opheldering bieden

Met inbegrip van context

* Het referentiekader is het Gemeenschappelijk Europees Referentiekader voor Moderne Vreemde Talen zoals geformuleerd door de Raad van Europa (A1+).

Met inbegrip van tekstkenmerken

* Zie eindtermen 3.4 en 3.8

* Gebruik van gepaste beleefdheidsconventies bij de volgende meest elementaire alledaagse taalhandelingen om elementair sociaal contact te leggen: aanspreken, begroeten, afscheid nemen, voorstellen, bedanken, zich verontschuldigen

Met inbegrip van dimensies eindterm

Cognitieve dimensie: beheersingsniveau creëren

Kenmerken en principes van vreemde talen begrijpen om ze in te zetten bij het communiceren.

3.11 De leerlingen gebruiken de belangrijkste regels en kenmerken van vreemde talen als taalsystemen ter ondersteuning van doelgerichte communicatie.

Met inbegrip van kennis

*Feitenkennis

(onderstaande kenniselementen gelden voor het Frans én het Engels, tenzij gespecificeerd dat ze enkel voor het Frans of het Engels gelden door de aanduiding van respectievelijk [F] of [E])

- Betekenissen van frequente woorden, woordcombinaties en vaste uitdrukkingen uit een beperkte waaier aan relevante thema's binnen het persoonlijke, publieke, educatieve, professionele en vakdomein (receptief)

- Betekenissen van frequente woorden, woordcombinaties en vaste uitdrukkingen die toelaten zich uit te drukken over een beperkte waaier aan relevante thema's binnen het persoonlijke, publieke, educatieve, professionele en vakdomein (productief)

*Conceptuele kennis

- Relatie klank- en schriftbeeld

*Procedurele kennis

- Toepassen van uitspraak van klanken en klankencombinaties en gebruiken van woordklemtoon, articulatie en intonatie

- Gebruiken van zelfstandige naamwoorden: getal, genus [F]

- Toepassen van spelling van woorden uit een elementair repertoire

- Gebruiken van congruentie: onderwerp-persoonsvorm, bijvoeglijk naamwoord-zelfstandig naamwoord [F]

- Gebruiken van lidwoorden: bepaald, onbepaald

- Gebruiken van voornaamwoorden: persoonlijk (als onderwerp), aanwijzend (bijvoeglijk gebruikt), bezittelijk (bijvoeglijk gebruikt), vragend (bijvoeglijk gebruikt), pronom tonique [F]

- Gebruiken van frequente hoofd- en rangtelwoorden

- Gebruiken van bijvoeglijke naamwoorden: meervoud [F], vrouwelijk [F], plaats, vergrotende trap

- Gebruiken van werkwoordstijden om verleden, heden en toekomst uit te drukken en van imperatief

- Gebruiken van frequente voorzetsels

- Gebruiken van frequente nevenschikkende en hoogfrequente onderschikkende voegwoorden

- Gebruiken van frequente bijwoorden

- Gebruiken van zinsdelen: onderwerp, persoonsvorm

- Gebruiken van woordvolgorde (onderwerp - persoonsvorm)

- Gebruiken van de bouw van enkelvoudige en eenvoudige samengestelde zinnen (nevenschikking, onderschikking)

- Gebruiken van ontkennende, bevestigende zinnen, mededelende, vragende, bevelende, uitroepende zinnen

Met inbegrip van dimensies eindterm

Cognitieve dimensie: beheersingsniveau toepassen

3.12 De leerlingen gebruiken kenmerken, mogelijkheden en principes van vreemde talen als communicatiemiddelen in functie van doelgerichte communicatie.

Met inbegrip van kennis

*Conceptuele kennis

- Tekstopbouwende elementen: titel, tussentitel, alinea
- Tekststructuur: inleiding, midden, slot
- Structuuraanduiders: signaalwoorden en verwijzwoorden
- Benadrukte woorden, lay-out, afbeeldingen
- Communicatiemodel: zender, boodschap, ontvanger, kanaal, context, doel
- Effecten van non-verbaal gedrag (mondelling productie en interactie)
- Beleefdheidsconventies
- Registers: familiair, neutraal; voor Frans met inbegrip van het gebruik van conditionnel de politesse en van 'tu' en 'vous'
- Compenserende strategieën bij falende communicatie

*Procedurele kennis

- Receptie en interactie: herkennen van tekstopbouwende elementen, tekststructuren, structuuraanduiders en benadrukte woorden; onderscheiden van hoofd- en bijzaken aan de hand van bijvoorbeeld signaalwoorden en tekststructuur; gebruiken van lay-out, afbeeldingen en visuele ondersteunende elementen zoals bewegende beelden
- Productie en interactie: gebruiken van gepaste beleefdheidsconventies bij de meest elementaire alledaagse taalhandelingen, registers en non-verbaal gedrag; gebruiken van conditionnel de politesse en van 'tu' en 'vous' [F]
- Gebruiken van een communicatiemodel
- Gebruiken van compenserende strategieën bij falende communicatie
- Toepassen van reflectievaardigheden

Met inbegrip van dimensies eindterm

Cognitieve dimensie: beheersingsniveau toepassen

Inzicht hebben in vreemde talen als exponenten en delen van culturen en maatschappijen.

3.13 De leerlingen tonen interesse in culturele contexten waarin vreemde talen worden gebruikt.^o (attitudinaal)

3.14 De leerlingen illustreren bij het lezen en beluisteren van teksten aspecten van maatschappijen en culturen waarin de doeltaal wordt gesproken.

Met inbegrip van kennis

*Conceptuele kennis

- Enkele kenmerkende aspecten van maatschappijen en culturen waarin de doeltaal wordt gesproken (bv. op vlak van dagelijks leven, leefomstandigheden, lichaamstaal)
- Enkele mogelijke gevolgen van stereotiepe voorstellingen van maatschappijen en culturen waarin de doeltaal wordt gesproken
- Unicité en eigenheid van maatschappijen en culturen

*Procedurele kennis

- Functioneel gebruiken van eindtermen 3.4 t.e.m. 3.6

Met inbegrip van dimensies eindterm

Cognitieve dimensie: beheersingsniveau begrijpen

Literatuur in vreemde talen beleven.

3.15 De leerlingen drukken hun gedachten, gevoelens en beleving uit bij het lezen, beluisteren en bekijken van literaire teksten.

Met inbegrip van kennis

*Procedurele kennis

- Functioneel gebruiken van eindtermen 3.4 t.e.m. 3.6

*Metacognitieve kennis

- Eigen gedachten en gevoelens zoals waarom sommige aspecten van de tekst aanspreken, in welke zin men gelijkaardige ervaringen zelf al heeft meegemaakt, waarom de tekst een bepaalde emotionele reactie teweegbrengt

Met inbegrip van tekstkenmerken

Met inbegrip van kenmerken van de gelezen of beluisterde teksten

* Hoofdzakelijk frequente woorden en woordcombinaties

* Redelijk eenvoudige zinsbouw

* Beperkte lengte

Bijkomend voor mondelinge receptie

* Geen of weinig achtergrondruis (wel muziek)

* Normaal spreektempo met pauzes

* Ondersteunende intonatie

* Heldere uitspraak, duidelijke articulatie

* Eventueel met visuele ondersteuning

* Eventueel met ondersteuning van non-verbaal gedrag

Met inbegrip van kenmerken van het product

* De uitgedrukte gedachten, gevoelens en beleving zijn gerelateerd aan de literaire teksten

Met inbegrip van dimensies eindterm

Cognitieve dimensie: beheersingsniveau creëren

Affectieve dimensie^o: Reageren op opvattingen, gedrag, gebeurtenissen, informatie, taken, strategieën, ...

4. Digitale competentie en mediawijsheid

Digitale media en toepassingen gebruiken om te creëren, te participeren en te interageren.

4.1 De leerlingen tonen zelfvertrouwen bij het verkennen en gebruiken van digitale infrastructuur en toepassingen.^o (transversaal - attitudinaal)

4.2 De leerlingen gebruiken doelgericht en adequaat functionaliteiten van digitale infrastructuur en toepassingen om digitaal inhouden te creëren, te delen en te beheren. (transversaal)

Met inbegrip van kennis

*Conceptuele kennis

- Functionaliteiten van digitale infrastructuur en toepassingen om bewerkingen uit te voeren in bestanden zoals tekst-, cijfer-, geluid-, grafische en audiovisuele bestanden

- Vergelijkbare functionaliteiten binnen verschillende programma's

*Procedurele kennis

- Toepassen van functionaliteiten van digitale infrastructuur en toepassingen om digitaal inhouden te creëren en te delen

- Toepassen van methodes om meerdere toepassingen te combineren

- Toepassen van methodes om infrastructuur en toepassingen te configureren

- Transfereren van het gebruik van een toepassing naar een andere toepassing

- Toepassen van standaardmethodes voor het beheer van data

Met inbegrip van context

* Met 'functionaliteiten' worden die softwarematige toepassingen bedoeld die gericht zijn op diepgaander of gespecialiseerder gebruik van de infrastructuur of digitale toepassing zoals de onderliggende mogelijkheden in de menubalk van de kantoortoepassingen of het menu van andere toepassingen aanwenden.

Met inbegrip van dimensies eindterm
Cognitieve dimensie: beheersingsniveau toepassen

4.3 De leerlingen gebruiken doelgericht en adequaat functionaliteiten van digitale infrastructuur en toepassingen om digitaal te communiceren, samen te werken en te participeren aan initiatieven. (transversaal)

Met inbegrip van kennis

*Conceptuele kennis

- Functionaliteiten van digitale infrastructuur en toepassingen om bewerkingen uit te voeren in bestanden zoals tekst-, cijfer-, geluid-, grafische en audiovisuele bestanden
- Vergelijkbare functionaliteiten binnen verschillende programma's

*Procedurele kennis

- Toepassen van functionaliteiten van digitale infrastructuur en toepassingen om digitaal te communiceren, samen te werken en te participeren
- Toepassen van methodes om meerdere toepassingen te combineren
- Toepassen van methodes om infrastructuur en toepassingen te configureren
- Transfereren van het gebruik van een toepassing naar een andere toepassing

Met inbegrip van context

* Met 'functionaliteiten' worden die softwarematige toepassingen bedoeld die gericht zijn op diepgaander of gespecialiseerder gebruik van de infrastructuur of digitale toepassing zoals de onderliggende mogelijkheden in de menubalk van de kantoortoepassingen of het menu van andere toepassingen aanwenden.

Met inbegrip van dimensies eindterm
Cognitieve dimensie: beheersingsniveau toepassen

Computationeel denken en handelen.

4.4 De leerlingen beoordelen bouwstenen van digitale systemen in functie van het eigen gebruik en het gebruik ervan in een maatschappelijke context.

Met inbegrip van kennis

*Conceptuele kennis

- Bouwstenen: soorten, eigenschappen, functies en interacties
- Bouwsteen als resultaat van een combinatie van andere bouwstenen
- Digitale systemen met inbegrip van internet, databanken en digitale toestellen
- Protocol
- Verband tussen analoge en digitale voorstelling
- Samenwerking tussen digitale en niet-digitale systemen

*Procedurele kennis

- Toepassen van evaluatiecriteria m.b.t. het gebruik van bouwstenen zoals performantie, veiligheid, kostprijs, gebruiksgemak

Met inbegrip van dimensies eindterm
Cognitieve dimensie: beheersingsniveau evalueren

Verantwoord, kritisch en ethisch omgaan met digitale en niet digitale media en informatie.

4.5 De leerlingen stellen consequent passend mediagedrag.^o (transversaal - attitudinaal)

4.6 De leerlingen beoordelen kritisch wederzijdse invloeden tussen enerzijds het individu en de samenleving en anderzijds media, digitale infrastructuur en digitale toepassingen. (transversaal)

Met inbegrip van kennis

*Feitenkennis

- E-government
- E-commerce
- Digitaal burgerschap

*Conceptuele kennis

- Invloed van media, digitale infrastructuur en digitale toepassingen op het dagelijkse leven en de maatschappij

- Datawijsheid
- Mediatisering en technologisering van de samenleving
- Rol van media, digitale infrastructuur en digitale toepassingen in de beeldvorming van de werkelijkheid
- Digitaal burgerschap
- Reclamewijsheid
- E-commerce
- E-inclusie

*Procedurele kennis

- Toepassen van reflectievaardigheden

*Metacognitieve kennis

- Eigen mediagedrag

Met inbegrip van dimensies eindterm

Cognitieve dimensie: beheersingsniveau evalueren

Affectieve dimensie^o: Reageren op opvattingen, gedrag, gebeurtenissen, informatie, taken, strategieën, ...

4.7 De leerlingen passen regels van de digitale wereld kritisch toe. (transversaal)

Met inbegrip van kennis

*Feitenkennis

- Privacy
- Auteursrecht
- Portretrecht

*Conceptuele kennis

- Principes van hun privacy en die van anderen zoals het zich beveiligen, anoniem zijn op het WWW, het respecteren van andermans privacy

- Principes van auteurs- en portretrecht zoals creative commons
- Ethische en sociaal aanvaardbare gedragsregels binnen de context van een medium, het publiek en de wettelijke bepalingen
- Dynamisch karakter van regels van de digitale wereld

*Procedurele kennis

- Toepassen van hun privacyregels en die van anderen in de digitale wereld
- Toepassen van auteurs- en portretrecht
- Toepassen van ethische en sociaal aanvaardbare gedragsregels binnen de context van een medium, het publiek en de wettelijke bepalingen
- Toepassen van reflectievaardigheden

Met inbegrip van dimensies eindterm

Cognitieve dimensie: beheersingsniveau toepassen

5. Sociaal-relatieve competenties

Interpersoonlijke relaties opbouwen, onderhouden en versterken.

5.1 De leerlingen bewaken in interacties hun eigen fysieke en mentale grenzen.^o
(transversaal - attitudinaal)

5.2 De leerlingen houden in interacties rekening met de opvattingen, de fysieke en mentale grenzen en de emoties van anderen.^o (transversaal - attitudinaal)

5.3 De leerlingen gaan om met verschillen in de beleving van fysieke en mentale grenzen tijdens interacties tussen personen.^o (transversaal - attitudinaal)

5.4 De leerlingen reageren respectvol tegen pest- en uitsluitingsgedrag.^o
(transversaal - attitudinaal)

5.5 De leerlingen zijn sociaal vaardig in informele en formele relaties.^o
(transversaal - attitudinaal)

5.6 De leerlingen dragen in groepsactiviteiten actief bij aan de uitwerking van een gezamenlijk resultaat.^o (transversaal - attitudinaal)

6. Competenties inzake wiskunde, exacte wetenschappen en technologie Inzicht ontwikkelen in en omgaan met getallen en hoeveelheden: getallenleer.

6.1 De leerlingen rekenen in functionele contexten met gehele en decimale getallen, breuken, procenten en verhoudingen.

Met inbegrip van kennis

*Conceptuele kennis

- Machtsverheffing met exponent twee en drie

- Verband tussen decimale getallen, breuken, procenten en verhoudingen

*Procedurele kennis

- Gebruiken van een geschikt rekenmodel zoals een verhoudingstabel

- Kiezen van de juiste bewerking

- Met ICT

> Functioneel rekenen: optellen, aftrekken, vermenigvuldigen, delen, machtsverheffen met exponent twee en drie, rekenen met procenten en verhoudingen

> Naar elkaar omzetten, vergelijken en ordenen van breuken, decimale getallen, procenten en verhoudingen

- Zonder ICT

> Toepassen van strategieën om handig te rekenen

> Schatten van de grootteorde van resultaten van bewerkingen

> Zinvol afronden

Met inbegrip van context

* De eindterm wordt in functionele contexten gerealiseerd.

* Ten minste volgende grootheden komen aan bod: lengte, omtrek, oppervlakte, inhoud of volume, geldwaarde, snelheid, concentratie.

Met inbegrip van dimensies eindterm

Cognitieve dimensie: beheersingsniveau toepassen

Inzicht ontwikkelen in en omgaan met relatie en verandering: zoals algebra, analyse en discrete structuren.

6.2 De leerlingen gebruiken grafieken, tabellen en verwoordingen om verbanden in functionele contexten te beschrijven.

Met inbegrip van kennis

*Feitenkennis

- Tabel, grafiek
- *Conceptuele kennis
- Samenhang tussen een grafiek, een tabel en een verwoording van eenzelfde verband
- Verwoording van een verband zoals een beschrijving, woordformule, formule
- Informatie uit een grafiek en een tabel: stijgen/dalen/constant, positieve/negatieve functiewaarden, minimum/maximum, periode
- Verbanden: lineair, exponentieel en andere
- *Procedurele kennis
- Aflezen van informatie uit een tabel en een grafiek
- Schetsen van een passende grafiek bij een gegeven tabel
- Opstellen van een tabel bij een gegeven grafiek, bij een gegeven verwoording

Met inbegrip van context

- * De eindterm wordt in functionele contexten gerealiseerd.
- * Ten minste volgende contexten komen aan bod: enkelvoudige en samengestelde intrest, vaste en variabele kost of vast en variabel loon.

Met inbegrip van dimensies eindterm

Cognitieve dimensie: beheersingsniveau toepassen

Inzicht ontwikkelen in en omgaan met data en onzekerheid: zoals kansrekenen en statistiek.

6.3 De leerlingen analyseren in functionele contexten kwantitatieve informatie uit schema's, tabellen, diagrammen en grafieken in functie van een gegeven probleemstelling.

Met inbegrip van kennis

- *Conceptuele kennis
- Frequentietabel, kruistabel, absolute en relatieve frequentie
- Staafdiagram, cirkeldiagram, lijndiagram, histogram
- Mediaan en rekenkundig gemiddelde
- Variatiebreedte
- Vaak voorkomende fouten, misconcepties, tekortkomingen en manipulaties bij het grafisch voorstellen, het numeriek samenvatten en het interpreteren van statistische informatie zoals het foutief interpreteren van percentages, het ongepast schalen van assen, het gebruik van de mediaan versus het rekenkundig gemiddelde, het onderscheid tussen een absolute toename of afname van een percentage (uitgedrukt in procentpunt) en een relatieve toename of afname van dat percentage (uitgedrukt in procent), het onderscheid tussen samenhang en causaliteit
- *Procedurele kennis
- Interpreteren van een gegeven frequentietabel en een gegeven kruistabel met absolute en relatieve frequenties
- Interpreteren van een gegeven grafische voorstelling: een staafdiagram, een cirkeldiagram, een lijndiagram, een histogram
- Berekenen van de mediaan, het rekenkundig gemiddelde en de variatiebreedte met ICT
- Interpreteren van de mediaan, het rekenkundig gemiddelde en de variatiebreedte
- Verbanden leggen tussen informatie uit verschillende voorstellingswijzen

Met inbegrip van context

- * De eindterm wordt in functionele contexten gerealiseerd.

Met inbegrip van dimensies eindterm

Cognitieve dimensie: beheersingsniveau analyseren

6.4 De leerlingen lichten in functionele contexten het belang toe van representativiteit bij steekproeven voor het formuleren van statistische besluiten over een populatie.

Met inbegrip van kennis

*Feitenkennis

- Steekproef
- Populatie

*Conceptuele kennis

- Aselecte steekproef
- Populatie
- Selectiebias
- Criteria voor representativiteit
- Vaak voorkomende fouten, misconcepties, tekortkomingen en manipulaties bij het interpreteren van statistische informatie
- > Het niet gebruiken van aselecte steekproeven
- > Het gebruik van te kleine steekproeven

Met inbegrip van context

* De eindterm wordt in functionele contexten gerealiseerd.

Met inbegrip van dimensies eindterm

Cognitieve dimensie: beheersingsniveau begrijpen

6.5 De leerlingen interpreteren kansen in eenvoudige functionele contexten.

Met inbegrip van kennis

*Feitenkennis

- Kans

*Conceptuele kennis

- Kans, waarschijnlijkheid
- Verband tussen kans en relatieve frequentie
- Inschatting van grootteorde van kansen
- Kans als verhouding, percentage, breuk, decimaal getal

Met inbegrip van context

* De eindterm wordt in eenvoudige functionele contexten gerealiseerd zoals bij kansspelen, meerkeuzevragen, risico's.

Met inbegrip van dimensies eindterm

Cognitieve dimensie: beheersingsniveau begrijpen

Redeneringen opbouwen en abstraheren rekening houdend met de samenhang en structuur van wiskunde.

Zie eindterm 6.6

Modelleren en problemen oplossen door analyseren, (de)mathematiseren of aanwenden van heuristieken.

6.6 De leerlingen lossen in functionele contexten problemen op door wiskundige concepten en vaardigheden in te zetten.

Met inbegrip van kennis

*Conceptuele kennis

- Wiskundige concepten uit eindtermen van de derde graad arbeidsmarktfinaliteit

*Procedurele kennis

- Toepassen van wiskundige concepten en vaardigheden uit eindtermen van de derde graad arbeidsmarktfinaliteit

- Beargumenteren van de oplossingsmethode

Met inbegrip van context

- * De eindterm wordt in functionele contexten gerealiseerd.

Met inbegrip van dimensies eindterm

Cognitieve dimensie: beheersingsniveau analyseren

Inzicht ontwikkelen in de bouw, structuur en eigenschappen van materie in levende en niet-levende systemen.

6.7 De leerlingen brengen informatie uit product- en materiaallabels in verband met bewust gebruik op het vlak van veiligheid, gezondheid en leefmilieu.

Met inbegrip van kennis

*Feitenkennis

- Namen en symbolen van labelspecifieke stoffen en eenheden in verschillende domeinen

*Conceptuele kennis

- Chemische eigenschappen en risico's van oplosmiddelen en zuren
- Herkomst en duurzaamheid van stoffen
- Dosis en concentratie van stoffen in relatie tot gebruik
- Functies van voedingsbestanddelen

Met inbegrip van context

- * De eindterm wordt met context gerealiseerd.

* Volgende stoffen komen aan bod

- Oplosmiddelen en zuren zoals aceton, ethanol, water, thinner, terpentijn, wasbenzine, zoutzuur, azijnzuur, citroenzuur
- Voedingsbestanddelen zoals eiwitten, vetten, suikers, vitamines, mineralen, additieven.

Met inbegrip van dimensies eindterm

Cognitieve dimensie: beheersingsniveau begrijpen

Inzicht ontwikkelen in de verschijningsvormen van energie, de wisselwerking tussen materie onderling en met energie alsook de gevolgen ervan.

6.8 De leerlingen beargumenteren duurzaam energie- en grondstoffengebruik.

Met inbegrip van kennis

*Feitenkennis

- Namen van relevante grondstoffen voor productieprocessen

*Conceptuele kennis

- Duurzaam energie-en grondstoffengebruik
- Take-make-waste principe, cradle to cradle principe
- CO₂- neutrale productie
- Herkomst, toepassingen, eigenschappen van grondstoffen in functie van recycleerbaarheid

*Procedurele kennis

- Systeemdenken

Met inbegrip van context

- * De eindterm wordt met context gerealiseerd.

Met inbegrip van dimensies eindterm

Cognitieve dimensie: beheersingsniveau evalueren

6.9 De leerlingen gebruiken de concepten rendement en vermogen kwalitatief en kwantitatief om energieomzettingen in systemen te beschrijven.

Met inbegrip van kennis

*Feitenkennis

- Energie, vermogen, rendement
- Mechanische energie, chemische energie, thermische energie, stralingsenergie, elektrische energie

*Conceptuele kennis

- Verbanden tussen energie, rendement en vermogen inclusief formules of woordformules
- Soorten energie: mechanische energie, chemische energie, thermische energie, stralingsenergie, elektrische energie
- Wet van behoud van energie, energiebalans

*Procedurele kennis

- Kwalitatief opstellen van de energiebalans bij een energieomzetting
- Berekenen van vermogen, energie en rendement a.d.h.v. formules of woordformules

Met inbegrip van context

* De eindterm wordt met context gerealiseerd.

Met inbegrip van dimensies eindterm

Cognitieve dimensie: beheersingsniveau toepassen

6.10 De leerlingen gebruiken concepten met betrekking tot straling en elektriciteit om fenomenen en toepassingen ervan uit het dagelijkse leven te verklaren.

Met inbegrip van kennis

*Conceptuele kennis

- Concepten m.b.t.
 - > Straling zoals licht, elektromagnetische straling, ioniserende straling
 - > Elektriciteit zoals stroom, spanning, weerstand, geleidbaarheid, vermogen, Joule-effect
- Veiligheidsaspecten
 - > Bescherming tegen straling
 - > Elektrocutie, kortsluiting, overbelasting

*Procedurele kennis

- Gebruiken van concepten om fenomenen en toepassingen ervan te verklaren

Met inbegrip van context

* De eindterm wordt met context gerealiseerd.

Met inbegrip van dimensies eindterm

Cognitieve dimensie: beheersingsniveau toepassen

Inzicht ontwikkelen in de basiseigenschappen van levende systemen.

6.11 De leerlingen leggen de relatie tussen de hormonale regeling van de vruchtbaarheid en de zwangerschap bij de mens.

Met inbegrip van kennis

*Feitenkennis

- Belangrijkste hormonen betrokken bij de hormonale regeling van man en vrouw: oestrogeen, progesteron, testosteron

*Conceptuele kennis

- Menstruatiecyclus

- Principe van de hormonale onderdrukking en stimulering van de vruchtbaarheid bij de vrouw zoals hormonale anticonceptie, principe van IVF-methoden
- Invloed van gezondheidsgedrag op de vruchtbaarheid van de man en vrouw
- Zwangerschap en geboorte: hormonale regeling

Met inbegrip van dimensies eindterm

Cognitieve dimensie: beheersingsniveau begrijpen

6.12 De leerlingen leggen het overerven van kenmerken bij organismen uit.

Met inbegrip van kennis

*Feitenkennis

- DNA, gen, chromosoom

*Conceptuele kennis

- Erfelijke en niet-erfelijke eigenschappen
- DNA, gen, chromosoom
- Stamboom

Met inbegrip van context

* De eindterm wordt met context gerealiseerd.

Met inbegrip van dimensies eindterm

Cognitieve dimensie: beheersingsniveau begrijpen

6.13 De leerlingen verklaren biologische evolutie door natuurlijke selectie.

Met inbegrip van kennis

*Feitenkennis

- Natuurlijke selectie

*Conceptuele kennis

- Biologische evolutie
- Natuurlijke selectie
- Genetische variatie

Met inbegrip van context

* De eindterm wordt met context gerealiseerd.

* Evolutietheorie wordt als natuurwetenschappelijk kader gebruikt.

Met inbegrip van dimensies eindterm

Cognitieve dimensie: beheersingsniveau begrijpen

Inzicht ontwikkelen in technische systemen en processen en hun relatie tot verschillende technologische domeinen en tot andere domeinen (wetenschappen, wiskunde ...).

Zie eindterm 6.17

Technische systemen ontwerpen, realiseren, in gebruik nemen en evalueren rekening houdend met fundamentele maatschappelijke, wetenschappelijke en technologische aspecten.

Zie eindtermen 6.14, 6.15, 6.18 en 6.19

Natuurwetenschappelijke, technologische en wiskundige concepten en methoden inzetten om problemen op te lossen en om objecten, systemen en hun interacties te onderzoeken en te begrijpen.

6.14 De leerlingen gebruiken met de nodige nauwkeurigheid meetinstrumenten, hulpmiddelen om te observeren, te meten, te experimenteren en te onderzoeken in wiskundige, natuurwetenschappelijke, technologische en STEM-contexten.

Met inbegrip van kennis

*Conceptuele kennis

- Hulpmiddelen en meetinstrumenten verbonden aan eindtermen van de derde graad arbeidsmarktfinaliteit

*Procedurele kennis

- Gebruiken van hulpmiddelen en meetinstrumenten verbonden aan eindtermen van de derde graad arbeidsmarktfinaliteit zoals gereedschappen, weegschaal, chronometer, sensor

Met inbegrip van dimensies eindterm

Cognitieve dimensie: beheersingsniveau toepassen

Psychomotorische dimensie: Een vaardigheid zelfstandig uitvoeren:

bewegingen/handelingen worden meer automatisch uitgevoerd, zijn vloeiend, betrouwbaar en efficiënt. Essentiële elementen van de beweging/handeling zijn regelmatig aanwezig.

6.15 De leerlingen werken op een veilige en duurzame manier met materialen, chemische stoffen en technische en biologische systemen.

Met inbegrip van kennis

*Feitenkennis

- Veiligheidspictogrammen

*Conceptuele kennis

- H/P-zinnen

*Procedurele kennis

- Gebruiken en indien nodig onderhouden van technische systemen zoals handwerkgereedschappen, glaswerk, meetinstrumenten, computers.

- Gebruiken van informatie zoals richtlijnen i.v.m. het omgaan met chemisch en biologisch afval, instructiekaarten, pictogrammen, symbolen, onderhoudsvoorschriften, handleidingen en (werk)tekeningen

Met inbegrip van dimensies eindterm

Cognitieve dimensie: beheersingsniveau toepassen

Psychomotorische dimensie: Een vaardigheid uitvoeren na instructie of uit het geheugen: de meest essentiële elementen van de beweging/handeling zijn aanwezig, maar nog niet consequent.

6.16 De leerlingen gebruiken op een gepaste manier meetwaarden, grootheden en eenheden in wiskundige, natuurwetenschappelijke, technologische en STEM-contexten.

Met inbegrip van kennis

*Feitenkennis

- Symbolen van grootheden en (SI-) eenheden uit eindtermen van de derde graad arbeidsmarktfinaliteit

*Conceptuele kennis

- Meetnauwkeurigheid

*Procedurele kennis

- Gebruiken van relevante symbolen van grootheden en (SI-) eenheden uit eindtermen van de derde graad arbeidsmarktfinaliteit

- Herleiden van courante eenheden

- Schatten van grootheden aan de hand van referentiepunten

Met inbegrip van dimensies eindterm

Cognitieve dimensie: beheersingsniveau toepassen

6.17 De leerlingen analyseren natuurlijke en technische systemen aan de hand van aangereikte STEM-concepten.

Met inbegrip van kennis

*Conceptuele kennis

- Wiskundige, natuurwetenschappelijke en technologische concepten uit eindtermen van de derde graad arbeidsmarktfinaliteit
- Natuurlijke en technische systemen
- STEM concepten (cross-cutting concepts)
 - > Energie, materie en informatie
 - > Oorzaak en gevolg, terugkoppeling
 - > Patronen
 - > Verhouding en hoeveelheid
 - > Stabiliteit en verandering
 - > Structuur en functie
 - > Systemen en modellen

*Procedurele kennis

- Identificeren van het behoud en omzetting van materie, energie of informatie in en tussen systemen
- Identificeren van (causale) verbanden en terugkoppeling om te verklaren en te voorspellen
- Herkennen van regelmaat om gegevens te ordenen en systemen te evalueren
- Herkennen van de invloed van schaal, proportie en aantal op de eigenschappen van systemen
- Bepalen van de invloed van verstoringen op systemen
- Leggen van de relatie tussen de vorm en de opbouw van dat systeem met de eigenschappen en de functie van dit systeem en vice versa
- Benaderend weergeven van fenomenen door ze af te bakenen en te modelleren

Met inbegrip van dimensies eindterm

Cognitieve dimensie: beheersingsniveau analyseren

6.18 De leerlingen ontwerpen een oplossing voor een probleem door concepten en praktijken uit verschillende STEM-disciplines geïntegreerd aan te wenden.

Met inbegrip van kennis

*Conceptuele kennis

- Wiskundige, natuurwetenschappelijk, technologische en STEM- concepten uit eindtermen van de derde graad arbeidsmarktfinaliteit

*Procedurele kennis

- Toepassen van probleemoplossende strategieën
 - > Definiëren van het probleem
 - > Bepalen van criteria voor de oplossing
 - > Identificeren van deelproblemen en erbij horende wiskundige, wetenschappelijke of technologische concepten
 - > Bedenken van mogelijke oplossingen voor deelproblemen
 - > Testen, evalueren en bijsturen van de totaaloplossing
 - > Toepassen van wiskundige, natuurwetenschappelijke, technologische en STEM- concepten en praktijken om deelproblemen op te lossen
 - > Integreeren van deeloplossingen
 - > Testen, evalueren en bijsturen van de totaaloplossing

Met inbegrip van context

* Elke STEM-discipline komt ten minste één maal geïntegreerd aan bod.

Met inbegrip van dimensies eindterm

Cognitieve dimensie: beheersingsniveau creëren

6.19 De leerlingen beargumenteren vanuit verschillende invalshoeken keuzes bij het gebruik van technische systemen.

Met inbegrip van kennis

*Conceptuele kennis

- Wiskundige, natuurwetenschappelijke en technologische concepten uit eindtermen van de derde graad arbeidsmarktfinaliteit
- Invalshoeken zoals ecologisch, ethisch, technisch, cultureel, maatschappelijk, economisch
- Relaties tussen invalshoeken

*Procedurele kennis

- Toepassen van criteria om een geschikte keuze te bepalen
- Afwegen van argumenten uit verschillende invalshoeken

*Metacognitieve kennis

- Eigen normen en waarden

Met inbegrip van dimensies eindterm

Cognitieve dimensie: beheersingsniveau evalueren

Affectieve dimensie^o: Handelen vanuit een persoonlijk kader waarin voorkeuren voor waarden, opvattingen, gedragingen, gebeurtenissen, informatie, taken, strategieën,... geïnternaliseerd zijn, maar waarbij nog aandacht nodig is voor de balans tussen conflicterende aspecten

6.20 De leerlingen leggen aan de hand van concrete maatschappelijke uitdagingen de wisselwerking tussen STEM-disciplines onderling en tussen STEM-disciplines met de maatschappij uit.

Met inbegrip van kennis

*Conceptuele kennis

- Wiskundige, natuurwetenschappelijke en technologische concepten uit eindtermen van de derde graad arbeidsmarktfinaliteit
- Relatie tussen maatschappelijke behoeften, keuzes en STEM-toepassingen
- Wiskunde, wetenschappen en technologie als onderdeel van de culturele ontwikkeling
- Belang van interdisciplinariteit en multiperspectiviteit bij het aanpakken van grote uitdagingen

Met inbegrip van context

* Contexten zoals klimaatverandering, hernieuwbare energie, zorg en gezondheid, onderwijs, watervoorziening, mobiliteit, leefbare en duurzame steden, oceaانvervuiling komen aan bod.

* De duurzame ontwikkelingsdoelen zoals geformuleerd door de internationale gemeenschap worden aangereikt (SDG's, sustainable development goals).

Met inbegrip van dimensies eindterm

Cognitieve dimensie: beheersingsniveau begrijpen

7. Burgerschapscompetenties met inbegrip van competenties inzake samenleven

De dynamiek en de gelaagdheid van (eigen) identiteiten duiden.

7.1 De leerlingen onderzoeken de interactie tussen verschillende lagen van identiteiten.

Met inbegrip van kennis

*Feitenkennis

- Meerderheid, minderheid, verbondenheid, wij-zij denken
- *Conceptuele kennis
- Meerderheid, minderheid
- De eigen identiteit als een authentiek individu, behorend tot verschillende groepen
- Het relationele en dynamische karakter van identiteiten en gerelateerde concepten zoals sociale cohesie, verbondenheid, solidariteit, discriminatie, wij-zij-denken, mensbeeld en wereldbeeld
- *Procedurele kennis
- Toepassen van strategieën om de interactie tussen de verschillende lagen van identiteiten te onderzoeken
- *Metacognitieve kennis
- Aspecten van de eigen identiteiten

Met inbegrip van context

* Ter ondersteuning bij het realiseren van deze eindterm kan volgend referentiekader gebruikt worden: 'Global Citizenship Education -Topics and Learning Objectives - UNESCO (2015)'.
 7.2 De leerlingen gaan respectvol en constructief om met individuen en groepen in een diverse samenleving.^o (attitudinaal)

Met inbegrip van dimensies eindterm

Cognitieve dimensie: beheersingsniveau analyseren

Affectieve dimensie^o: Handelen vanuit een persoonlijk kader waarin voorkeuren voor waarden, opvattingen, gedragingen, gebeurtenissen, informatie, taken, strategieën,... geïnternaliseerd zijn, maar waarbij nog aandacht nodig is voor de balans tussen conflicterende aspecten

Omgaan met diversiteit in het samenleven en het samenwerken.

7.2 De leerlingen gaan respectvol en constructief om met individuen en groepen in een diverse samenleving.^o (attitudinaal)

7.3 De leerlingen hanteren strategieën om respectvol en constructief samen te werken in een diverse samenleving.

Met inbegrip van kennis

*Feitenkennis

- Compromis, consensus, win-win-oplossing, meningsverschil

*Conceptuele kennis

- Compromis, consensus, win-win-oplossing, meningsverschil

- Solidariteit, vreedzaam samenwerken en samenleven

- Machtsverhoudingen tussen de betrokkenen, belangen van de betrokkenen

*Procedurele kennis

- Toepassen van strategieën om democratisch en respectvol te onderhandelen over conflicterende standpunten zoals socratisch gesprek, handelen op basis van wederkerigheid en rekening houden met verschillende perspectieven, belangen en machtsverhoudingen, deliberatie over conflicterende thema's

Met inbegrip van dimensies eindterm

Cognitieve dimensie: beheersingsniveau toepassen

Affectieve dimensie^o: Handelen vanuit een persoonlijk kader waarin voorkeuren voor waarden, opvattingen, gedragingen, gebeurtenissen, informatie, taken, strategieën,... geïnternaliseerd zijn, maar waarbij nog aandacht nodig is voor de balans tussen conflicterende aspecten

7.4 De leerlingen hanteren strategieën om met vooroordelen, stereotypering, machtsmisbruik en groepsdruk om te gaan.

Met inbegrip van kennis

*Feitenkennis

- Vooroordeel, stereotypering, machtsmisbruik, groepsdruk, tolerantie
- *Procedurele kennis
- Toepassen van strategieën om met vooroordeel, stereotypering, machtsmisbruik en groepsdruk om te gaan zoals zich informeren, zich bewust zijn van de gekleurdheid van de waarneming, kwesties bespreekbaar maken, negatieve aspecten benoemen, gepast reageren, zich tolerant opstellen en anderen aanzetten tot tolerantie

Met inbegrip van dimensies eindterm

Cognitieve dimensie: beheersingsniveau toepassen

7.5 De leerlingen reflecteren kritisch over de voordelen en de uitdagingen verbonden aan diversiteit.

Met inbegrip van kennis

*Conceptuele kennis

- De impact van diversiteit op verschillende maatschappelijke domeinen zoals het economische, het sociale, het culturele en het politieke
- Eigenschappen van verschillende vormen van samenleven zoals multiculturalisme, monoculturalisme, integratie, assimilatie, inclusie, exclusie
- Tolerantie en de grenzen ervan

*Procedurele kennis

- Toepassen van strategieën om de voordelen en de uitdagingen verbonden aan samenleven en samenwerken in diversiteit te evalueren
- Toepassen van reflectievaardigheden

Met inbegrip van context

* Ter ondersteuning bij het realiseren van deze eindterm kan volgend referentiekader gebruikt worden: 'Global Citizenship Education -Topics and Learning Objectives - UNESCO (2015)'.
 * Ter ondersteuning bij het realiseren van deze eindterm kan volgend referentiekader gebruikt worden: 'Global Citizenship Education -Topics and Learning Objectives - UNESCO (2015)'.
 * Ter ondersteuning bij het realiseren van deze eindterm kan volgend referentiekader gebruikt worden: 'Global Citizenship Education -Topics and Learning Objectives - UNESCO (2015)'.

Met inbegrip van dimensies eindterm

Cognitieve dimensie: beheersingsniveau evalueren

7.6 De leerlingen lichten met historische en actuele voorbeelden mechanismen achter onverdraagzaamheid, discriminatie en racisme toe.

Met inbegrip van kennis

*Conceptuele kennis

- De betekenis en impact van onverdraagzaamheid, discriminatie en racisme
- De mechanismen achter onverdraagzaamheid, discriminatie en racisme zoals angst, wij-zij denken, groepsgevoel, uitsluiting, ontmenselijking, zondebokmechanisme, stereotypering, polarisering

Met inbegrip van dimensies eindterm

Cognitieve dimensie: beheersingsniveau begrijpen

Geïnformeerd en beargumenteerd met elkaar in dialoog gaan.

7.7 De leerlingen zijn bereid om in dialoog hun mening te ontwikkelen en bij te sturen.° (attitudinaal)

7.8 De leerlingen hanteren strategieën om op een geïnformeerde en beargumenteerde wijze in dialoog te gaan over maatschappelijke uitdagingen.

Met inbegrip van kennis

*Conceptuele kennis

- Standpunt, argument, tegenargument, betrouwbare informatie en conclusie

- Drogredenen zoals op de persoon spelen, overdrijven, veralgemenen, een gezagsargument aanhalen, woorden in iemands mond leggen, onjuiste oorzaak-gevolgrelatie trekken

*Procedurele kennis

- Toepassen van strategieën om met elkaar in dialoog te gaan zoals actief luisteren, creatief denken, zich inleven, respectvol en duidelijk uitkomen voor je mening.

- Toepassen van strategieën om een eigen mening te onderbouwen

- Toepassen van strategieën om drogredenen, inclusief het functioneren en de mogelijke impact ervan, te herkennen en te onderscheiden

Met inbegrip van dimensies eindterm

Cognitieve dimensie: beheersingsniveau toepassen

Actief participeren aan de samenleving, rekening houdend met de rechten en plichten van iedereen binnen de rechtstaat.

7.9 De leerlingen zijn bereid om zich te engageren in de samenleving.^o
(attitudinaal)

7.10 De leerlingen hanteren strategieën om inspraak, participatie en besluitvorming toe te passen rekening houdend met de rechten en plichten van iedereen.

Met inbegrip van kennis

*Feitenkennis

- Inspraak, participatie en besluitvorming

*Conceptuele kennis

- Inspraak, participatie en besluitvorming zoals in schoolse situaties, jeugd- en vrijetijdsorganisaties, benefietacties, drukkingsgroepen

*Procedurele kennis

- Toepassen van strategieën voor inspraak, participatie en besluitvorming, rekening houdend met de rechten en plichten van iedereen zoals stemmen, overleggen, petitieën organiseren, lobbyen, opinies delen

Met inbegrip van dimensies eindterm

Cognitieve dimensie: beheersingsniveau toepassen

Affectieve dimensie^o: Handelen vanuit een persoonlijk kader waarin voorkeuren voor waarden, opvattingen, gedragingen, gebeurtenissen, informatie, taken, strategieën,... geïnternaliseerd zijn, maar waarbij nog aandacht nodig is voor de balans tussen conflicterende aspecten

De wederzijdse invloed tussen maatschappelijke domeinen en ontwikkelingen en de impact ervan op de (globale) samenleving en het individu kritisch benaderen.

7.11 De leerlingen handelen met het oog op duurzame ontwikkeling.^o
(attitudinaal)

7.12 De leerlingen illustreren hoe systeemdenken kan worden toegepast op duurzaamheidskwesties.

Met inbegrip van kennis

*Conceptuele kennis

- De betekenis en eigenschappen van systeemdenken, oorzaak-gevolg-relaties, onderscheid geheel-onderdeel binnen systemen, verschillende perspectieven, onzekerheid

- Lokale en mondiale verwevenheid en interactie

*Procedurele kennis

- Toepassen van systeemdenken

Met inbegrip van context

* De eindterm wordt gerealiseerd binnen volgend toepassingsgebied: van lokaal over regionaal tot mondiaal en doorheen de tijd.

* Het referentiekader voor de duurzame ontwikkelingsdoelen is 'de Duurzame Ontwikkelingsdoelstellingen' zoals geformuleerd door de internationale gemeenschap (SDG's).

Met inbegrip van dimensies eindterm

Cognitieve dimensie: beheersingsniveau begrijpen

Democratische besluitvorming op lokaal, nationaal en internationaal niveau duiden.

7.13 De leerlingen lichten de invloed van Europees burgerschap toe aan de hand van actuele gebeurtenissen.

Met inbegrip van kennis

*Conceptuele kennis

- Het vrije verkeer van kapitaal, arbeid, goederen en personen binnen de EU

Met inbegrip van dimensies eindterm

Cognitieve dimensie: beheersingsniveau begrijpen

7.14 De leerlingen lichten de rol van politieke partijen in een democratie toe.

Met inbegrip van kennis

*Feitenkennis

- Verkiezingen, coalitie, meerderheid, oppositie, politieke partij

*Conceptuele kennis

- Verkiezingen, coalitie, meerderheid, oppositie, politieke partij

- Principes van verkiezingen, vertegenwoordiging en bestuur en de relatie ertussen

- Verschillende partijpolitieke standpunten en hun achterliggend gedachtegoed

Met inbegrip van dimensies eindterm

Cognitieve dimensie: beheersingsniveau begrijpen

Democratische principes en democratische cultuur kaderen binnen de moderne rechtsstaat.

7.15 De leerlingen komen op voor de eerbiediging van de rechten van de mens en het kind en voor sociale rechtvaardigheid.° (attitudinaal)

7.16 De leerlingen appreciëren de democratische principes en het samenleven in een democratie.° (attitudinaal)

8. Competenties met betrekking tot historisch bewustzijn

Historische fenomenen situeren in een historisch referentiekader.

8.1 De leerlingen situeren historische elementen uit hun leefwereld en aangereikte kenmerkende historische fenomenen in de historische periodes van het courante westerse referentiekader.

Met inbegrip van kennis

*Feitenkennis

- De zeven periodes van het courante westerse historisch referentiekader: de prehistorie, het oude nabije oosten, de klassieke oudheid, de middeleeuwen, de vroegmoderne tijd, de moderne tijd, de hedendaagse tijd
- Lokaal, regionaal, nationaal, mondiaal
- *Conceptuele kennis
- Oorzaak, gevolg, continuïteit en verandering, historische context
- Lokaal, regionaal, nationaal, mondiaal, westers en niet-westers
- Kenmerkende historische fenomenen (zoals personen, plaatsen, gebeurtenissen en ontwikkelingen) uit de maatschappelijke domeinen zoals politiek (bestuur, oorlog en vrede, (neo)kolonialisme en imperialisme), economisch (economische activiteit), sociaal (organisatie van het samenleven), cultureel (mens- en wereldbeeld, kunst- en cultuuruitingen, wetenschap en technologie)
- De zeven periodes van het courante westerse historisch referentiekader: de prehistorie, het oude nabije oosten, de klassieke oudheid, de middeleeuwen, de vroegmoderne tijd, de moderne tijd, de hedendaagse tijd
- Kenmerkende historische fenomenen van westerse en niet-westerse samenlevingen en de dynamiek tussen die samenlevingen in de moderne en hedendaagse tijd zoals vreedzaam of gewelddadig contact, cultuurvermenging of dominantie
- *Procedurele kennis
- Hanteren van meerdere perspectieven (multiperspectiviteit)
- Situeren van kenmerkende historische fenomenen in tijd en ruimte zoals met behulp van een tijdlijn of een kaart

Met inbegrip van context

* De eindterm wordt gerealiseerd met verschillende historische periodes waaronder minstens de hedendaagse tijd.

Met inbegrip van dimensies eindterm

Cognitieve dimensie: beheersingsniveau toepassen

Kritisch reflecteren met en over historische bronnen.

8.2 De leerlingen beoordelen de waarde van aangereikte bronnen bij het bestuderen van een historisch fenomeen.

Met inbegrip van kennis

*Conceptuele kennis

- Standplaatsgebondenheid van de maker(s), het doelpubliek en het beoogd effect
- Structuurbegrippen met betrekking tot de waarde van een bron zoals betrouwbaarheid, bruikbaarheid, representativiteit, bedoeling, veralgemening, vooroordeel

*Procedurele kennis

- Achterhalen van de betrouwbaarheid van bronnen
- Vergelijken van bronnen over historische fenomenen

Met inbegrip van dimensies eindterm

Cognitieve dimensie: beheersingsniveau evalueren

Tot beargumenteerde historische beeldvorming komen vanuit verschillende perspectieven.

8.3 De leerlingen analyseren beeldvorming van historische elementen uit hun leefwereld en van historische fenomenen.

Met inbegrip van kennis

*Conceptuele kennis

- Structuurbegrippen zoals context, (on)bedoeld handelen, meerdere perspectieven en de mogelijke gevolgen ervan, bewijs, verband, continuïteit en verandering, veralgemening, stereotypering, wij-zij-denken
- Kenmerkende historische fenomenen vermeld in de conceptuele kennis van eindterm 8.1
- Kenmerkende historische fenomenen van westerse en niet-westerse samenlevingen
- *Procedurele kennis
- Hanteren van meerdere perspectieven (multiperspectiviteit)
- *Metacognitieve kennis
- Eigen standplaatsgebondenheid

Met inbegrip van dimensies eindterm

Cognitieve dimensie: beheersingsniveau analyseren

Over de complexe relatie tussen verleden, heden en toekomst reflecteren en deze duiden.

8.4 De leerlingen lichten redenen toe hoe mythevorming van een historisch fenomeen historische beeldvorming vervormt.

Met inbegrip van kennis

- *Conceptuele kennis
- Onderscheid geschiedenis-mythevorming
- Kenmerkende historische fenomenen vermeld in de conceptuele kennis van eindterm 8.1
- Redenen voor mythevorming zoals vormen van een groepsidentiteit, aanwakkeren van groepsgevoel, ontwikkelen van een gevoel van trots of slachtofferschap, waardenoverdracht, omdat de gebeurtenis tot de verbeelding spreekt of als ingrijpend wordt ervaren

Met inbegrip van dimensies eindterm

Cognitieve dimensie: beheersingsniveau begrijpen

9. Competenties met betrekking tot ruimtelijk bewustzijn

Personen, plaatsen, patronen en processen situeren op verschillende ruimtelijke schaalniveaus en tijdsschalen.

9.1 De leerlingen situeren personen, plaatsen, patronen en processen op relevante ruimtelijke schaalniveaus.

Met inbegrip van kennis

- *Feitenkennis
- Afrika, Antarctica, Azië, Europa, Noord-Amerika, Oceanië, Zuid-Amerika
- *Conceptuele kennis
- Fysischgeografische invalshoek: natuur- en weerfenomenen, platen, plaatranden
- Politiek-, sociaal- en economischgeografische invalshoek: stad, land, werelddeel
- Sterrenkundige invalshoek: polen, evenaar, halfronden, meridianen
- Tijds kader: versterkt broeikaseffect
- *Procedurele kennis
- Toepassen van principes van relatief situeren op verschillende relevante ruimtelijke schaalniveaus
- Gebruiken van geografische hulpbronnen uit eindterm 9.4

Met inbegrip van context

- * De eindterm wordt gerealiseerd aan de hand van situeringen uit de eindtermen 9.2 en 9.3.

Met inbegrip van dimensies eindterm
Cognitieve dimensie: beheersingsniveau toepassen

Plaatsbegrip hanteren om lokale, nationale en internationale gebeurtenissen in een geografisch kader te plaatsen.

9.2 De leerlingen analyseren aspecten van het ruimtegebruik.

Met inbegrip van kennis

*Conceptuele kennis

- Aspecten van ruimtegebruik zoals wonen, werken, recreatie, verkeer, natuur, toerisme

- Beïnvloedende factoren zoals demografie, politiek en beleid, economie, technologie

- Duurzaam ruimtegebruik

*Procedurele kennis

- Gebruiken van geografische hulpbronnen en toepassen van terreintechnieken uit eindterm 9.4

- Systeemdenken

Met inbegrip van context

* De eindterm wordt gerealiseerd aan de hand van een plaats, stad of regio en in functie van de eigen leefwereld, de actualiteit of vanuit authentieke contexten.

Met inbegrip van dimensies eindterm

Cognitieve dimensie: beheersingsniveau analyseren

Ruimtelijke patronen en processen aan het aardoppervlak verklaren als het resultaat van interacties tussen natuurlijke processen onderling, tussen menselijke processen onderling en tussen natuurlijke en menselijke processen.

9.3 De leerlingen verklaren het voorkomen en de spreiding van natuur- en weerfenomenen en de impact ervan op de ruimte en de maatschappij.

Met inbegrip van kennis

*Conceptuele kennis

- Natuur- en weerfenomenen: aardbevingen en vulkanen en andere zoals overstromingen, stormen, hittegolven, ijstijden

- Oorzaken van ruimtelijke spreiding van natuur- en weerfenomenen

> Temperatuursverdeling op aarde

> Platen, plaatranden en plaatbewegingen

- Versterkt broeikas effect, klimaatverandering, broeikasgas

- Invloed van natuur- en weerfenomenen op de mens en zijn woonplaats

Met inbegrip van context

* De eindterm wordt gerealiseerd aan de hand van casussen in functie van de actualiteit of vanuit authentieke contexten en op verschillende relevante ruimtelijke schaalniveaus.

Met inbegrip van dimensies eindterm

Cognitieve dimensie: beheersingsniveau begrijpen

Geografische methoden en technieken aanwenden om ruimtelijke patronen en processen te onderzoeken.

9.4 De leerlingen gebruiken terreintechnieken en geografische hulpbronnen om ruimtelijke fenomenen en de gevolgen ervan te onderzoeken.

Met inbegrip van kennis

*Conceptuele kennis

- Terreintechnieken zoals survey, waarneming, oriënteren, kaartlezen, verkeersonderzoek
- Geografische hulpbronnen zoals kaart, atlas, bestemmingsplan, luchtfoto, weerbericht, online routeplanner, GIS-viewer

*Procedurele kennis

- Gebruiken van geografische hulpbronnen en toepassen van terreintechnieken

Met inbegrip van context

* De eindterm wordt gerealiseerd aansluitend bij de inhoud van de eindtermen 9.2 en 9.3.

Met inbegrip van dimensies eindterm

Cognitieve dimensie: beheersingsniveau toepassen

10. Competenties inzake duurzaamheid

Zie eindtermen 6.7, 6.8, 6.9, 6.15, 6.17, 6.18, 6.19, 6.20, 7.11, 7.12, 9.2

11. Economische en financiële competenties

Inzicht ontwikkelen in consumptiegedrag, inkomensverwerving en financiële producten om budgettaire gevolgen op korte en lange termijn in te schatten.

11.1 De leerlingen bespreken elementen van het arbeidsrecht aan de hand van een concrete arbeidsovereenkomst.

Met inbegrip van kennis

*Conceptuele kennis

- Contract: gevolgen
- Arbeidsovereenkomst: soorten zoals voltijds, deeltijds, interim, voor onbepaalde duur, voor bepaalde duur
- Basisrechten en -plichten van werkgever en werknemer met inbegrip van veiligheid en welzijn
- Verschillen tussen het werken met een arbeidsovereenkomst versus zonder: loonbrief, zwartwerk
- Verschillen tussen een studentenovereenkomst en een arbeidsovereenkomst: loon, impact op groeipakket en fiscaal ten laste zijn
- Instanties voor advies, hulp en bescherming zoals VDAB en vakbonden

Met inbegrip van dimensies eindterm

Cognitieve dimensie: beheersingsniveau begrijpen

11.2 De leerlingen bespreken elementen van het huurrecht aan de hand van een concrete huurovereenkomst.

Met inbegrip van kennis

*Conceptuele kennis

- Huurovereenkomst
- Basisverplichtingen van huurder en verhuurder
- Huurprijs en eventuele eenmalige kosten en terugkerende kosten, huurwaarborg, plaatsbeschrijving, indexering
- Instanties voor advies, hulp en bescherming

Met inbegrip van dimensies eindterm

Cognitieve dimensie: beheersingsniveau begrijpen

11.3 De leerlingen lichten aspecten van een hypothecaire lening toe.

Met inbegrip van kennis

*Conceptuele kennis

- Aspecten van een hypothecaire lening: lening, hypotheek, schuldsaldoverzekering, vaste en variabele rente, notariskosten, registratierechten

Met inbegrip van dimensies eindterm

Cognitieve dimensie: beheersingsniveau begrijpen

11.4 De leerlingen stellen een gezinsbudget op met behulp van een aangereikt sjabloon.

Met inbegrip van kennis

*Conceptuele kennis

- Impact van wijzigende gezins- en werksituaties op inkomsten en uitgaven
- *Procedurele kennis
- Opstellen van een gezinsbudget om een gezond financieel beheer te voeren, rekening houdend met wijzigende situaties
 - Beheren en bewaren van een persoonlijke administratie met inbegrip van elektronische systemen

Met inbegrip van dimensies eindterm

Cognitieve dimensie: beheersingsniveau creëren

11.5 De leerlingen lichten risico's van spaar- en beleggingsvormen toe.

Met inbegrip van kennis

*Conceptuele kennis

- Spaar- en beleggingsvormen zoals spaarboekje, termijnrekeningen, aandelen, obligaties, beleggingsfondsen, pensioensparen
- Instanties voor advies, hulp en bescherming

Met inbegrip van dimensies eindterm

Cognitieve dimensie: beheersingsniveau begrijpen

11.6 De leerlingen lichten juridische en financieel-economische gevolgen van meerderjarigheid toe.

Met inbegrip van kennis

*Conceptuele kennis

- Administratie en formaliteiten
- Samenwonen
- Aansprakelijkheid
- Gevolgen van in gebreke blijven van betalingen zoals borgstelling en zwarte lijst
- Instanties voor advies, hulp en bescherming

Met inbegrip van context

* De leerlingen passen deze eindterm toe bij de volgende contexten: bij intrede op de arbeidsmarkt en het alleen gaan wonen.

Met inbegrip van dimensies eindterm

Cognitieve dimensie: beheersingsniveau begrijpen

De werking van ondernemingen en organisaties en hun maatschappelijke rol duiden.

11.7 De leerlingen lichten toe waarom een onderneming of een initiatief opstarten een goede voorbereiding vereist.

Met inbegrip van kennis

*Conceptuele kennis

- Belang van de onderneming voor de maatschappij
- Keuze voor ondernemerschap of het opstarten van een eigen initiatief: motieven en randvoorwaarden zoals kans op succes, ondernemerscompetenties, financiering, inwinnen van professioneel advies
- Instanties voor advies, hulp en bescherming

Met inbegrip van dimensies eindterm

Cognitieve dimensie: beheersingsniveau begrijpen

Reflecteren over de werking van de markten en de economie als systeem en de invloed van de overheid hierop duiden binnen de (inter)nationale context.

11.8 De leerlingen lichten het doel van de sociale zekerheid en de impact ervan op de lonen toe.

Met inbegrip van kennis

*Feitenkennis

- Sociale zekerheid

*Conceptuele kennis

- Doel van de sociale zekerheid
- Werkgevers- en werknemersbijdrage

Met inbegrip van dimensies eindterm

Cognitieve dimensie: beheersingsniveau begrijpen

12. Juridische competenties

Zie eindtermen 7.15, 11.1, 11.2, 11.3, 11.6

13. Leercompetenties met inbegrip van onderzoekscompetenties, innovatiedenken, creativiteit, probleemoplossend en kritisch denken, systeemdenken, informatieverwerking en samenwerken

Zichzelf als lerende begrijpen en positioneren ten aanzien van leren in het algemeen en van specifieke leerdomeinen.

13.1 De leerlingen beoordelen hun leeropvattingen en hun rol als lerende in functie van hun leerloopbaan. (transversaal)

Met inbegrip van kennis

*Conceptuele kennis

- Leeropvattingen zoals de eigen houding, het eigen gevoel, de eigen motivatie, de eigen perceptie van de moeilijkheid en meerwaarde, hun eigen mogelijkheden
- Rol als lerende
- Leerloopbaan zoals opleidingen, levenslang leren

*Procedurele kennis

- Toepassen van reflectievaardigheden

*Metacognitieve kennis

- Zelfkennis als lerende
- > Eigen voorkeuren en interesses in relatie tot de leerloopbaan
- > Eigen mogelijkheden en beperkingen in relatie tot de leerloopbaan
- > Eigen rol als lerende in relatie tot de leerloopbaan

Met inbegrip van dimensies eindterm

Cognitieve dimensie: beheersingsniveau evalueren

Affectieve dimensie^o: Handelen vanuit een persoonlijk kader waarin voorkeuren voor waarden, opvattingen, gedragingen, gebeurtenissen, informatie, taken, strategieën,... geïnternaliseerd zijn, maar waarbij nog aandacht nodig is voor de balans tussen conflicterende aspecten

13.2 De leerlingen reflecteren over de impact van hun leeropvattingen en leerstrategieën en die van anderen in functie van bijsturing van hun leren in relatie tot de leerloopbaan. (transversaal)

Met inbegrip van kennis

*Conceptuele kennis

- Leeropvattingen zoals de eigen houding, het eigen gevoel, de eigen motivatie, de eigen perceptie van de moeilijkheid en meerwaarde, de eigen mogelijkheden

- Cognitieve verwerkingsstrategieën zoals reproductiegerichte verwerking, toepassingsgerichte verwerking, diepteverwerking met inbegrip van cognitieve leeractiviteiten zoals structureren, zich vragen stellen bij de leerinhoud, memoriseren, herhalen, selecteren, relateren, toepassen, inoefenen

- Regulatiestrategieën zoals co-regulatie, socially shared regulation, zelfregulatie met inbegrip van regulatie-activiteiten zoals plannen monitoren, evalueren, bijsturen

- Relatie tussen verwerking, regulatie en motivatie

- Leerloopbaan met aspecten zoals opleidingen, levenslang leren

*Procedurele kennis

- Toepassen van verwerkingsstrategieën

- Toepassen van regulatiestrategieën

- Toepassen van reflectievaardigheden

*Metacognitieve kennis

- Zelfkennis als lerende

> Eigen leeropvattingen en leerstrategieën in relatie tot de leerloopbaan en in relatie tot leeropvattingen en leerstrategieën van anderen

> Motivatie en emotie

- Verwerkings- en regulatiestrategieën

Met inbegrip van dimensies eindterm

Cognitieve dimensie: beheersingsniveau evalueren

Affectieve dimensie^o: Handelen vanuit een persoonlijk kader waarin voorkeuren voor waarden, opvattingen, gedragingen, gebeurtenissen, informatie, taken, strategieën,... geïnternaliseerd zijn, maar waarbij nog aandacht nodig is voor de balans tussen conflicterende aspecten

Geschikte (leer-)activiteiten, strategieën en tools inzetten om informatie digitaal en niet digitaal kritisch te verwerven, beheren en verwerken rekening houdend met het beoogde leerresultaat en –proces.

13.3 De leerlingen optimaliseren zoekstrategieën op basis van de bruikbaarheid en de betrouwbaarheid van digitale en niet-digitale bronnen om een informatievraag te beantwoorden. (transversaal)

Met inbegrip van kennis

*Conceptuele kennis

- Soorten bronnen zoals personen, digitale en niet-digitale tijdschriften, encyclopedieën, boeken, audiovisueel materiaal

- Soorten zoekstrategieën voor bronnen zoals trefwoord, synoniem, auteur

- Criteria om de bruikbaarheid en de betrouwbaarheid van digitale en niet-digitale bronnen te beoordelen met inbegrip van datawijsheid, namelijk de impact van

digitale en niet-digitale omgevingsfactoren zoals cookie, browser, gebruikersprofiel, expertise van personen, context op zoekresultaten

*Procedurele kennis

- Toepassen van zoekstrategieën voor bronnen
- Toepassen van criteria om de bruikbaarheid en de betrouwbaarheid van bronnen kritisch te beoordelen
- Toepassen van reflectievaardigheden (product-proces)

Met inbegrip van dimensies eindterm

Cognitieve dimensie: beheersingsniveau evalueren

13.4 De leerlingen gebruiken verklarende en oriënterende overzichten om informatie in een digitale en niet-digitale bron terug te vinden. (transversaal)

Met inbegrip van kennis

*Conceptuele kennis

- Soorten verklarende overzichten: legende, schaal, oriëntatie van een kaart, determineertabel
- Soorten oriënterende overzichten: inhoudstafel, register, digitale en niet-digitale navigatietools, GIS-viewers

*Procedurele kennis

- Gebruiken van verklarende overzichten
- Gebruiken van oriënterende overzichten

Met inbegrip van context

* De eindterm wordt gerealiseerd door gebruik te maken van verklarende en oriënterende overzichten relevant voor de inhoudelijke sleutelcompetentie(s).

Met inbegrip van dimensies eindterm

Cognitieve dimensie: beheersingsniveau toepassen

13.5 De leerlingen vergelijken digitale en niet-digitale informatie uit meerdere bronnen op betrouwbaarheid, correctheid en bruikbaarheid in functie van een informatievraag. (transversaal)

Met inbegrip van kennis

*Conceptuele kennis

- Bruikbaarheid, correctheid en betrouwbaarheid
- Soorten bronnen zoals personen, digitale en niet-digitale tijdschriften, encyclopedieën, boeken, audiovisueel materiaal
- Criteria om de bruikbaarheid, de correctheid en de betrouwbaarheid van informatie te toetsen

*Procedurele kennis

- Toepassen van criteria om de bruikbaarheid, de correctheid en de betrouwbaarheid van informatie uit meerdere bronnen te vergelijken

Met inbegrip van dimensies eindterm

Cognitieve dimensie: beheersingsniveau evalueren

13.6 De leerlingen verwerken kritisch digitale en niet-digitale informatie uit verschillende bronnen tot een samenhangend en bruikbaar geheel rekening houdend met mogelijk tegenstelde informatie. (transversaal)

Met inbegrip van kennis

*Conceptuele kennis

- Leeractiviteiten om informatie te verwerken, begrijpen en onthouden: selecteren, analyseren, relateren, concluderen, structureren
- Bruikbare gehelen: schema, tabel, grafiek, diagram en andere bruikbare gehelen zoals mindmap, tekening, en samenvatting

- Ethische aspecten bij het verwerken van informatie
- *Procedurele kennis
 - Toepassen van gerichte leeractiviteiten om informatie kritisch te verwerken, begrijpen en onthouden
 - Ontwikkelen van bruikbare gehelen
 - Toepassen van reflectievaardigheden
- *Metacognitieve kennis
 - Leeractiviteiten om informatie te verwerken, begrijpen en onthouden

Met inbegrip van dimensies eindterm
Cognitieve dimensie: beheersingsniveau creëren

13.7 De leerlingen zetten studievoordigheden strategisch in om zich leerinhouden eigen te maken. (transversaal)

Met inbegrip van kennis

- *Conceptuele kennis
 - Cognitieve verwerkingsstrategieën zoals reproductiegerichte verwerking, toepassingsgerichte verwerking, diepteverwerking met inbegrip van cognitieve leeractiviteiten zoals structureren, zich vragen stellen bij de leerinhoud, memoriseren, herhalen, selecteren, relateren, toepassen, inoefenen
 - Regulatiestrategieën zoals co-regulatie, socially shared regulation, zelfregulatie met inbegrip van regulatie-activiteiten zoals plannen monitoren, evalueren, bijsturen
 - Relatie tussen regulatie en verwerking
- *Procedurele kennis
 - Toepassen van verwerkingsstrategieën in relatie tot het leerdoel
 - Toepassen van leeractiviteiten
 - Toepassen van regulatiestrategieën
 - Toepassen van reflectievaardigheden
- *Metacognitieve kennis
 - Zelfkennis als lerende
 - > Eigen mogelijkheden en beperkingen bij het leren
 - > Eigen voorkeuren bij het leren
 - > Eigen leeropvattingen en leerproces in functie van de regulatie ervan
 - Leeractiviteiten, verwerkingsstrategieën en regulatiestrategieën

Met inbegrip van dimensies eindterm
Cognitieve dimensie: beheersingsniveau evalueren

13.8 De leerlingen passen regels van bronvermelding toe bij het citeren, het parafraseren en het opmaken van een bibliografie. (transversaal)

Met inbegrip van kennis

- *Conceptuele kennis
 - Bibliografie
 - Bronvermelding bij het citeren en het parafraseren
 - Copyright en plagiaat
- *Procedurele kennis
 - Opmaken van een bibliografie
 - Gebruiken van bronvermelding bij het citeren en het parafraseren

Met inbegrip van dimensies eindterm
Cognitieve dimensie: beheersingsniveau toepassen

13.9 De leerlingen stellen verwerkte informatie voor volgens een digitale en een niet-digitale presentatievorm rekening houdend met criteria van doeltreffendheid. (transversaal)

Met inbegrip van kennis

*Conceptuele kennis

- Digitale en niet-digitale presentatievormen zoals digitale voorstelling, grafiek, maquette, muzische expressie, mindmap, geschreven tekst
- Criteria om de doeltreffendheid van een presentatievorm te bepalen zoals doelgroepgericht, aantrekkelijkheid, focus op doelstellingen

*Procedurele kennis

- Toepassen van een digitale en een niet-digitale presentatievorm
- Toepassen van criteria om de doeltreffendheid van een presentatievorm te bepalen
- Toepassen van reflectievaardigheden

Met inbegrip van dimensies eindterm

Cognitieve dimensie: beheersingsniveau toepassen

13.10 De leerlingen beheren informatie digitaal en niet-digitaal op een efficiënte en effectieve manier. (transversaal)

Met inbegrip van kennis

*Conceptuele kennis

- Digitale en niet-digitale informatiedragers zoals harde schijf, stick, cloud, klasseersysteem
- Digitale en niet-digitale ordeningstechnieken zoals mappenstructuur, ordening op thema
- Criteria voor een efficiënt en effectief informatiebeheer zoals structuur, naamgeving, versiebeheer, tijdsaanduiding

*Procedurele kennis

- Toepassen van digitale en niet-digitale ordeningstechnieken
- Toepassen van criteria voor een efficiënt en effectief informatiebeheer
- Opmaken van een zelfgekozen structuur
- Toepassen van reflectievaardigheden

Met inbegrip van dimensies eindterm

Cognitieve dimensie: beheersingsniveau toepassen

Een (onderzoeks-)probleem (v)erkennen en een antwoord of oplossing zoeken gebruikmakend van geschikte (leer-)activiteiten, strategieën en tools.

13.11 De leerlingen ontwikkelen een onderzoekende houding.° (attitudinaal)

13.12 De leerlingen doorlopen systematisch het probleemoplossend proces in functie van een probleemstelling.

Met inbegrip van kennis

*Conceptuele kennis

- Fases van een probleemoplossend proces:

- >Problemen analyseren en definiëren
- >Probleemoplossingsstrategieën genereren, analyseren en selecteren
- >Mogelijke oplossingen genereren
- >Toepassen en evalueren van de oplossing

- Algoritme, heuristiek

- Criteria om een geschikte oplossingsstrategie te bepalen zoals doelstellingen, beschikbaarheid van gegevens, tijd, middelen

*Procedurele kennis

- Toepassing van de fases van het probleemoplossend proces
- Toepassing van specifieke oplossingsstrategieën en specifieke vuistregels
- Toepassing van criteria om een geschikte oplossingsstrategie te bepalen
- Toepassing van reflectievaardigheden

Met inbegrip van dimensies eindterm
Cognitieve dimensie: beheersingsniveau creëren

Leeropvattingen, -proces en -resultaten reguleren.

13.13 De leerlingen beoordelen tussentijds en finaal hun leerproces en hun leerresultaat. (transversaal)

Met inbegrip van kennis

*Conceptuele kennis

- Evaluatiecriteria
- Tijdsplanning en monitoring

*Procedurele kennis

- Toepassen van evaluatiecriteria
- Toepassen van tijdsplanning en monitoring
- Toepassen van reflectievaardigheden

*Metacognitieve kennis

- Zelfkennis als lerende
- > Eigen mogelijkheden en beperkingen
- > Eigen leerproces en leerresultaat in functie van de regulatie ervan

Met inbegrip van dimensies eindterm

Cognitieve dimensie: beheersingsniveau evalueren

Affectieve dimensie^o: Handelen vanuit een persoonlijk kader waarin voorkeuren voor waarden, opvattingen, gedragingen, gebeurtenissen, informatie, taken, strategieën,... geïnternaliseerd zijn, maar waarbij nog aandacht nodig is voor de balans tussen conflicterende aspecten

13.14 De leerlingen evalueren de impact van interne en externe factoren op hun leerresultaat en hun leerproces in functie van hun leerloopbaan. (transversaal)

Met inbegrip van kennis

*Conceptuele kennis

- Sterkte-zwakteanalyse
- Attributie: intern, extern, stabiel, instabiel
- Leerloopbaan met aspecten zoals opleidingen, levenslang leren

*Procedurele kennis

- Toepassen van een sterkte-zwakteanalyse
- Toepassen van reflectievaardigheden

*Metacognitieve kennis

- Zelfkennis als lerende
- > Attributie: intern, extern, stabiel, instabiel
- > Eigen leerproces en leerresultaat in functie van de regulatie ervan

Met inbegrip van dimensies eindterm

Cognitieve dimensie: beheersingsniveau evalueren

Affectieve dimensie^o: Handelen vanuit een persoonlijk kader waarin voorkeuren voor waarden, opvattingen, gedragingen, gebeurtenissen, informatie, taken, strategieën,... geïnternaliseerd zijn, maar waarbij nog aandacht nodig is voor de balans tussen conflicterende aspecten

13.15 De leerlingen reguleren hun leeropvattingen, hun leerproces en hun leerresultaat aan de hand van geschikte strategieën. (transversaal)

Met inbegrip van kennis

*Conceptuele kennis

- Leeropvattingen zoals de eigen houding, het eigen gevoel, de eigen motivatie, de eigen perceptie van de moeilijkheid en meerwaarde, de eigen mogelijkheden

- Regulatiestrategieën zoals co-regulatie, socially shared regulation, zelfregulatie met inbegrip van regulatie-activiteiten zoals plannen monitoren, evalueren, bijsturen
- Criteria om de geschiktheid van strategieën te bepalen
- *Procedurele kennis
- Toepassen van regulatiestrategieën
- Formuleren van handelingsalternatieven
- Toepassen van criteria om de geschiktheid van strategieën te bepalen
- *Metacognitieve kennis
- Zelfkennis als lerende
- > Motivatie en emotie
- > Eigen mogelijkheden en beperkingen
- > Eigen leeropvattingen, leerproces en leerresultaat in functie van de regulatie ervan

Met inbegrip van dimensies eindterm

Cognitieve dimensie: beheersingsniveau evalueren

Affectieve dimensie^o: Handelen vanuit een persoonlijk kader waarin voorkeuren voor waarden, opvattingen, gedragingen, gebeurtenissen, informatie, taken, strategieën,... geïnternaliseerd zijn, maar waarbij nog aandacht nodig is voor de balans tussen conflicterende aspecten

Samen het leerproces vormgeven.

13.16 De leerlingen versterken hun vaardigheden van samen leren in functie van gedeelde leerdoelen. (transversaal - attitudinaal)

Domeinspecifieke terminologie, symbolen en voorstellingen hanteren.

13.17 De leerlingen gebruiken schooltaal en domeinspecifieke taal in functie van hun leerproces. (transversaal)

Met inbegrip van kennis

*Feitenkennis

- Domeinspecifieke terminologie, symbolen en voorstellingen

*Conceptuele kennis

- Register: school- en domeinspecifieke taal

*Procedurele kennis

- Gebruiken van een register: school- en domeinspecifieke taal

Met inbegrip van dimensies eindterm

Cognitieve dimensie: beheersingsniveau toepassen

14. Zelfbewustzijn en zelfexpressie, zelfsturing en wendbaarheid

Zie eindtermen 1.14, 1.15, 1.16, 5.1, 5.3, 5.5, 13.1, 13.2, 13.13, 13.14, 13.15, 13.16, 16.4, 16.5, 16.7, 16.8

15. Ontwikkeling van initiatief, ambitie, ondernemingszin en loopbaancompetenties

De uitvoerbaarheid van ideeën onderzoeken, het inzetten van middelen tegenover doelstellingen afwegen en het gekozen idee realiseren.

15.1 De leerlingen ontwikkelen stapsgewijs een product voor één of meerdere zelfbepaalde doelstellingen met een efficiënte en effectieve aanpak.

Met inbegrip van kennis

*Conceptuele kennis

- Hulpmiddelen zoals mensen, informatie, gereedschappen, toepassingen, grondstoffen, energie
- Intellectuele eigendom: bescherming van eigen creaties
- *Procedurele kennis
- Toepassen van planningstechnieken: stappenplan met tijdspad en tussentijdse doelstellingen
- Efficiënt en effectief inzetten van hulpmiddelen in functie van zelfbepaalde doelstellingen
- Gebruiken van een kwaliteitssysteem of een werkwijze zoals PDCA
- Beroep doen op anderen in functie van eigen mogelijkheden en beperkingen
- Overtuigen van en samenwerken met anderen indien nodig
- Evalueren van de gerealiseerde doelstellingen
- Toepassen van reflectievaardigheden
- *Metacognitieve kennis
- Eigen mogelijkheden en beperkingen
- Eigen rol en verantwoordelijkheid bij aanpak en eventuele bijstellingen

Met inbegrip van context

- * Met "stapsgewijs" wordt bedoeld dat de leerlingen de nodige ruimte krijgen om te experimenteren, om bijstellingen te doen en om eventueel te mislukken. Het leerproces is even belangrijk als het uiteindelijke resultaat.
- * Het product kan variëren zoals een prototype, dienst, artistiek werk, concept, ontwerp, werkstuk, website, app.

Met inbegrip van dimensies eindterm

Cognitieve dimensie: beheersingsniveau creëren

Affectieve dimensie^o: Voorkeur tonen voor en belang hechten aan waarden, opvattingen, gedragingen, gebeurtenissen, informatie, taken, strategieën,...

(Duurzame) keuzes maken, rekening houdend met gevolgen op korte en lange termijn.

15.2 De leerlingen maken onderbouwde en duurzame keuzes aan de hand van zelfbepaalde criteria en zelfbepaalde strategieën rekening houdend met de gevolgen van hun keuzes op korte en lange termijn en het perspectief van anderen.

Met inbegrip van kennis

- *Conceptuele kennis
- Rationele, emotionele en intuïtieve keuzes
- Keuzecriteria
- *Procedurele kennis
- Afwegen van keuzecriteria
- Bepalen en toepassen van keuzestrategieën
- Vermijden van veel voorkomende valkuilen bij het maken van keuzes
- Toepassen van reflectievaardigheden
- *Metacognitieve kennis
- Eigen voorkeuren en interesses
- Eigen mogelijkheden en beperkingen

Met inbegrip van dimensies eindterm

Cognitieve dimensie: beheersingsniveau evalueren

Affectieve dimensie^o: Handelen vanuit een persoonlijk kader waarin voorkeuren voor waarden, opvattingen, gedragingen, gebeurtenissen, informatie, taken, strategieën,... geïnternaliseerd zijn, maar waarbij nog aandacht nodig is voor de balans tussen conflicterende aspecten

15.3 De leerlingen onderzoeken het studie- en loopbaanaanbod rekening houdend met hun talenten en interesses enerzijds en met de arbeidsmarkt en de loopbaanperspectieven anderzijds in functie van een gefundeerde keuze.

Met inbegrip van kennis

*Conceptuele kennis

- Leeropvattingen
- Onderwijs- en opleidingsaanbod zoals Se-N-Se, graduaat, professionele en academische bachelor, master, schakeltrajecten, aanbod via volwassenenonderwijs, Syntra, VDAB
- Loopbaanaanbod zoals beroepen, takenpakket, verticale en horizontale doorgroeimogelijkheden tussen beroepen, levenslang leren
- Evoluties op de arbeidsmarkt

*Procedurele kennis

- Toepassen van keuzestrategieën
- Interageren met anderen met betrekking tot studie- en loopbaanmogelijkheden, evoluties op de arbeidsmarkt, talenten en interesses
- Toepassen van reflectievaardigheden

*Metacognitieve kennis

- Eigen voorkeuren en interesses
- Eigen mogelijkheden en beperkingen
- Motivatie

Met inbegrip van dimensies eindterm

Cognitieve dimensie: beheersingsniveau analyseren

Affectieve dimensie^o: Handelen vanuit een persoonlijk kader waarin voorkeuren voor waarden, opvattingen, gedragingen, gebeurtenissen, informatie, taken, strategieën,... geïnternaliseerd zijn, maar waarbij nog aandacht nodig is voor de balans tussen conflicterende aspecten

16. Cultureel bewustzijn en culturele expressie

Uitingen van kunst en cultuur waarnemen en conceptualiseren.

16.1 De leerlingen onderzoeken het maatschappelijk belang van kunst- en cultuuruitingen.

Met inbegrip van kennis

*Conceptuele kennis

- Impact van kunst- en cultuuruitingen
- > In tijd en ruimte
- > Op maatschappelijke domeinen: politiek, sociaal, economisch, cultureel
- Gelaagdheid van de culturele identiteit
- Maakbaarheid en beïnvloeding van esthetische ervaring

*Procedurele kennis

- Systematisch onderzoeken van het maatschappelijk belang van kunst- en cultuuruitingen vanuit de eigen waarneming en de waarneming van anderen

Met inbegrip van dimensies eindterm

Cognitieve dimensie: beheersingsniveau analyseren

16.2 De leerlingen onderscheiden gelijkenissen en verschillen in de bedoeling en het onderwerp die de maatschappij, de maker(s) en zichzelf aan kunst- en cultuuruitingen toekennen.

Met inbegrip van kennis

*Conceptuele kennis

- Onderwerpen van kunst- en cultuuruitingen zoals dood, het alledaagse, geboorte, geschiedenis, liefde, leven, rituelen

- Maatschappelijke bedoelingen van kunst- en cultuuruitingen zoals aanwakkeren sociale cohesie, constructie van een collectieve identiteit, trots of slachtofferschap cultiveren, waardenoverdracht
- Gelaagdheid van de onderwerpen die de maatschappij, de maker en de leerling zelf geven aan kunst- en cultuuruitingen
- Gelaagdheid van de bedoelingen die de maatschappij, de maker en de leerling zelf geven aan kunst- en cultuuruitingen
- Diversiteit van een esthetische ervaring
- *Procedurele kennis
- Waarnemen van kunst- en cultuuruitingen
- Geven van betekenis geven aan kunst- en cultuuruitingen
- Hanteren van meerdere perspectieven (multiperspectiviteit)
- Toepassen van uitdrukkingwijzen zoals verwoorden, verbeelden, bewegen, verklanken
- *Metacognitieve kennis
- Zelfbewustzijn en zelfkennis van de eigen interpretatie van de waarneming

Met inbegrip van dimensies eindterm

Cognitieve dimensie: beheersingsniveau analyseren

16.3 De leerlingen analyseren het zintuiglijk waarneembare van kunst- en cultuuruitingen in interactie met de bedoelingen en de onderwerpen ervan.

Met inbegrip van kennis

*Conceptuele kennis

- Zintuiglijk waarneembare kenmerken zoals dynamiek, kleurschakering, ritme, structuur, vorm
- Onderwerpen van kunst- en cultuuruitingen zoals dood, het alledaagse, geboorte, geschiedenis, liefde, leven, rituelen
- Maatschappelijke bedoelingen en impact van kunst- en cultuuruitingen zoals het aanwakkeren van groepsgevoel, identiteitsvorming, opinievorming, waardenoverdracht

*Procedurele kennis

- Toepassen van methodes voor het analyseren van de interactie tussen de betekenis van het zintuiglijk waarneembare, de bedoelingen en de onderwerpen van kunst- en cultuuruitingen zoals beoogde en reële impact
- Toepassen van uitdrukkingwijzen zoals verwoorden, verbeelden, bewegen, verklanken

*Metacognitieve kennis

- Zelfbewustzijn en zelfkennis van de eigen interpretatie van de waarneming

Met inbegrip van dimensies eindterm

Cognitieve dimensie: beheersingsniveau analyseren

Uitingen van kunst en cultuur beleven en de waardering ervoor duiden.

16.4 De leerlingen dragen bij aan een positieve beleving van kunst- en cultuuruitingen voor zichzelf en voor anderen.° (attitudinaal)

16.5 De leerlingen illustreren hoe hun waardering van kunst- en cultuuruitingen die van anderen beïnvloedt.

Met inbegrip van kennis

*Conceptuele kennis

- Interactie tussen waarneming, gedachten, gevoelens en gedrag
- De invloed van tijd, ruimte, maatschappelijke positie en persoonskenmerken
- Codes en gebruiken in verband met het bekijken en beleven van kunst- en cultuuruitingen zoals formele en informele normen, etiquette, rituelen

*Procedurele kennis

- Toepassen van uitdrukkingwijzen zoals verwoorden, verbeelden, bewegen, verklanken
- Observeren van gedrag van anderen
- Luisteren naar de explicitering van gedachten en gevoelens van anderen
- *Metacognitieve kennis
- Eigen gedachten, gevoelens en gedrag

Met inbegrip van dimensies eindterm

Cognitieve dimensie: beheersingsniveau begrijpen

16.6 De leerlingen reflecteren over gelijkenissen en verschillen in inhoud en vormgeving tussen hun eigen artistieke werk en andere kunst- en cultuuruitingen.

Met inbegrip van kennis

*Feitenkennis

- Vormgeving: artistieke bouwstenen, technieken en materialen

*Conceptuele kennis

- Inhoud: onderwerp en bedoeling
- Samenhang tussen vormgeving en inhoud
- Artistiek creatieproces
- Unicité van een esthetische ervaring

*Procedurele kennis

- Toepassen van reflectievaardigheden

Met inbegrip van dimensies eindterm

Cognitieve dimensie: beheersingsniveau evalueren

Affectieve dimensie^o: Handelen vanuit een persoonlijk kader waarin voorkeuren voor waarden, opvattingen, gedragingen, gebeurtenissen, informatie, taken, strategieën,... geïnternaliseerd zijn, maar waarbij nog aandacht nodig is voor de balans tussen conflicterende aspecten

Verbeelding gericht inzetten bij het creëren van artistiek werk.

16.7 De leerlingen beleven plezier aan het creëren vanuit hun verbeelding en intuïtie.^o (attitudinaal)

16.8 De leerlingen zetten hun verbeelding in bij het realiseren van producten en projecten.

Met inbegrip van kennis

*Conceptuele kennis

- Unicité van de esthetische ervaring
- Expressiemogelijkheden van bouwstenen, technieken en materialen

*Procedurele kennis

- Inzetten van expressiemogelijkheden van bouwstenen, technieken en materialen
- Vergelijken van esthetische invullingen

*Metacognitieve kennis

- Eigen expressieve ervaring met het creatieproces
- Eigen verbeelding
- Eigen esthetisch aanvoelen

Met inbegrip van dimensies eindterm

Cognitieve dimensie: beheersingsniveau creëren

Affectieve dimensie^o: Handelen vanuit een persoonlijk kader waarin voorkeuren voor waarden, opvattingen, gedragingen, gebeurtenissen, informatie, taken, strategieën,... geïnternaliseerd zijn, maar waarbij nog aandacht nodig is voor de balans tussen conflicterende aspecten

Gezien om te worden gevoegd bij het decreet van betreffende de onderwijsdoelen voor de tweede en de derde graad van het secundair onderwijs

Brussel, ... (datum).

De minister-president van de Vlaamse Regering,

Jan JAMBON

De Vlaamse minister van Onderwijs, Sport, Dierenwelzijn en Vlaamse Rand,

Ben WEYTS